

5406

„LÉGY HŰ!”

EVANGEL-KERESZTYÉN VALLÁSTAN.

SERDÜLTEBB KONFIRMANDUSOK ÉS ALGYMNÁZIUMI,
REÁL- ÉS POLGÁRISKOLAI TANULÓK SZÁMÁRA.

IRTA

GRÁTZ MÓR,

KOLOZSVÁRI EVANGEL. LEKÉSZ.

*A persó aján dikából bírja
Egyes, 1888. apr. 12.*

Spláviklátásom

Kanis.

*Alfalam is meletke:
"Orv. lap" is "Feh. Lap"
" 1888. évf.*

KOLOZSVÁR.

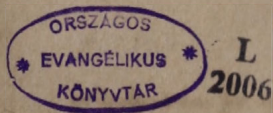
DEMJÉN L. (MÁRTON K.) M. K. EGYET. KÖNYVKERESKEDÉSE.

1888.

Ezen könyvecske több rendbeli, 1870 és 1887 között készült német nyelvű saját vallástani munkám, nem különben több más jelesebb kútfő nyomán készült. A „Füg-gelék” hosszabb konfirmációi oktatás, vagy esetleg iskolai használat céljából íratott. A „serdültebb konfir-mandusok” alatt különösen a 14—16 éves — erdélyi — növendékeket értjük. Azonban — kihagyva a kihagyandókat — hisszük, hogy a könyvecske másutt is használható lesz. A szöveg közé nyomtatott énekversek a Győri énekes-könyvből vannak átvéve.

5406

A SZERZŐ.

Nyom. Ormós Ferencnél a ref. koll. bet. Kolozsvárt.

TARTALOM:

	Bevezetés.	Lap
1.	Az ember és a vallás	1.
2.	A legjobb vallás	2.
3.	A hit-, a vallásban való megerősödés	2.
4.	A vallás okmánya	4.
5.	A biblia fordításai	5.
I. Hittan.		
6.	Isten létele	7.
7.	Isten lénye	8.
8.	Isten teremtője stb.	9.
9.	Isten a mi Atyánk	10.
10.	Az idők teljessége	11.
11.	Jézus tana és élete	12.
12.	Jézus ellenségei, halála és megdicsőülése	14.
13.	Jézus iránti kötelességeink	15.
14.	A szentlélek működése	16.
15.	Javulási vágy és képesség	18.
16.	Örök élet	19.
II. Keresztyén erkölcstan.		
17.	Az erény a hitnek próbája	21.
18.	Isten iránti szeretet	22.
19.	Isten tisztelete	23.
20.	Felebaráti és önszeretet	24.
21.	Légy tiszta	25.
22.	Légy becsületes	26.
23.	Légy igaz	26.
24.	Légy hű családodhoz	27.
25.	Légy hű hazádnak	30.
26.	Légy hű egyházadhoz	32.
27.	A jónak tudása és gyakorlása	35.
III. Az üdv eszközeiről.		
28.	Az Isten ígéje	36.
29.	Az ima és az Ur imája	37.
30.	A szentségek, a keresztség	39.
31.	Az úri szent vacsora	41.
32.	Konfirmáció	44.

IV. A keresztyén egyház rövid története.

	Lap
33. Az egyház megalapítása, terjedése és küzdelme . . .	46.
34. Az egyház diadala és hanyatlása. Szakadás . . .	47.
35. A reformáció után való vágyódás és annak előhírnökei	48.
36. A reformátorok és a reformáció menete	48.
37. A jezsuita rend	51.
38. A reformáció hazánkban	51.
39. Jobb idők	55.

40—44. V. Választanok. 56—70.

45. Az evang. egyház különféle nevei	70.
46. Végszó	72.

Függelék.

I. A vallásról és vallásokról 1—6.	75—78.
II. A szentírásról	78—82.
III. Luther kiskátéjából a tizparancsolat	82—85.
IV. Jézus élete	85—87.
A hegyi beszéd	88—92.
Jézus példázatai	92—95.
V. Képek Dr. Luther M. életéből:	
1. Luther gyermek- és ifjúkora	95.
2. Luther élményei és ifjúkori küzdelmei	97.
3. Luther küzdelme Tetzellel és Wormsba való utazása	99.
4. Luther a Wartburgban. Visszajövele és házassága	101.
5. Luther látogatásai az egyházakban és iskolák- ban. A speyeri és augsburgi országgyűlések	103.
6. Luther utolsó küzdelme, visszapillantás	105.

BEVEZETÉS.

1. Az ember és a vallás.

Az ember Istennek legkitünőbb terem-
ménye a földön. Azért csak ő képes az Isten
ismeretére és tiszteletére.

Ki tehát hiszen az Istenben, őt igazán
szereti s akaratja szerint igyekszik élni, arról
azt mondjuk, hogy vallásos ember.

A vallás tehát Istenben való hit és az
ő akaratja szerint való élet. Csak a vallásos
ember igazán boldog.

Tóbiás 4, 6. Az Isten holtig legyen szemed előtt és
szívedben, s őrizkedjél a bűnnek engedni, s az Isten paran-
csolatja ellen cselekedni.

Isten felséges adománya, Vallás! te vagy legjobb hivem ;
Midőn éltetmet szélvész hányja, mit tenne nélküled szívem ?
Te bölcsességre tanítasz. Ha hanyatlom gyámolítasz.

Gy. é. 196, 1.

Ötven évet éltem s ezen idő alatt élveztem az élet
különféle örömeit. De egy öröm sem volt tartósabb, mint az,
melyet szívem a vallás tanácsa szerint keresett és élvezett.
Ötven évet éltem s az élet sok baja nehezedett reám, de
sehol több világosságot a homályban; több erőt, vigaszt s
bátorságot szenvedéseimben nem találtam, mint a vallás
forrásánál.

Gellert.

A hit égből hozott nemes levele az emberiségnek.

Jean Paul.

2. A legjobb vallás.

A legjobb vallás a Jézus Krisztus vállalása és pedig azért, mivel legtökéletesebb oktatást nyújt arra nézve, hogy mit kelljen mint okos lényeknek hinnünk és tennünk, ha Isten jó tetszését akarjuk elnyerni. Ki nemcsak szájjal, de szívével, életével is vallja Jézus tanait, az meg fog győződni kitünős boldogító voltáról. (A három fővallás.)

Hiven akarunk azért ragaszkodni a keresztyén valláshoz, mely a bölcsőtől a sírig kísér bennünket.

János 7, 17. A ki akarja annak akaratját cselekedni, megérti a tudományról; ha Istentől vagyon e: vagy én magamból szólok?

Zsoltár 23, 4. Még ha szinte a halálnak árnyékában járok is: nem félek a gonosztól: mert te velem vagy....

Te, te hív angyala lelkemnek, Te kísérsz engem síromig, Te világíts gyenge szememnek, Dicsőbb fényhez jutásomig, Hol legszebb hangja nyelvemnek, Téged hálál Istenemnek.

Gy. é. 196, 6.

Azt mondják közönségesen, hogy a vallás csak annak szükséges, ki magát boldognak nem érzi; de e világon — hol semmi sem biztos, s a jövő pillanat mindentől megfoszthat mitől üdvünk függ — ki érezheti boldognak magát.

Eötvös.

3. A hit-, a vallásban való megerősödés.

Hogy a keresztyén vallást igazán megbecsüljük s mindvégig hivek maradjunk hozzá:

szükség annak tanait s intézményeit megismerünk. Csak így fogunk hitünkben, vallásunkban mindinkább erősödni. *erősödni*

Ezen erősödés feladata a konfirmáció oktatásnak is; mert Konfirmáció annyit tesz mint megerősítés. Konfirmandusok azok, kik a keresztyén vallásban, melyre már mint gyermekek lettek megkeresztelve, megerősítendőek. 328

Konfirmációra csak érettebb korú fiúk és leányok bocsáthatók, kik legalább is a vallás elemeinek ismeretével bírnak.

1. Kor. 15, 58. Azért szerelmes Atyámfiai erősen és mozdíthatlanul álljatok, bővelkedvén mindenkor az Urnak dolgában.

János 17, 17. Szenteld meg őket a te igazsággal; a te beszéded igazság.

A gyermeknek legtöbb, legnagyobb és legtisztább örömei azok, mik a vallásosságból származnak.

Bührten.

Majd, ha játszó társaid közül
Munka hí el — úgy lehet, korán —
S idegennek szolgálsz eszközül,
Ki talán szeret, de mostohán!
Balzsamúl a hit malasztja légyen
Az elrejtett néma könnyeken.

Arany.

Jegyzet. A konfirmáció csak 1666. óta hozatott be
ev. egyházunkba Spener Fülöp Jakab által.

4. A vallás okmánya.

A vallás-okmány a biblia vagyis a szent irás. A biblia többféle iratoknak gyűjteménye, melynek régibb része a zsidók, újabb része pedig a keresztyének számára iratott. Ó- és új szövetség. Cánon....

Habár az ó testámentom is fontos reánk keresztyénekre nézve, úgy még is sokkal nagyobb jelentőséggel bír az új szövetség.

A bibliát szorgalmasan, de vigyázattal kell olvasnunk, régiségénél és képleges nyelvezeténél fogva sok van benne, a mit csak nehezen lehet érteni.

De a ki a bibliát tiszteletteljes érzülettel s épülésnek szándékából veszi kezébe és az olvasottakat szüntelen magára alkalmazza, az bizonynyal áldással fogja használni.

Különben igen örvendetes és megnyugtató, hogy a tulajdonképi vallástanok az ó és új szövetségben oly egyszerűek és világosak, hogy azokat mindenki megértheti.

Legvilágosabb az, a mit az Apostolok Jézus életéről s tanairól közöltek velünk és ez minden keresztyénre nézve a legfontosabb.

Az Isten igéje hítünk és életünk zsinórmértéke.

Ján. jel. 1, 4. Boldog a ki olvassa és boldogok a kik hallgatják e jövő-dő-mondásnak beszédt és megtartják azokat.

Ha romlott szivednek óhajtod jobbulását, Gyakorold, keresztény, Az Irás olvasását; Gondold meg, hogy ebben, Az Isten utait leled, s jobb éltedről Végezett titkait. Ugy vedd, mintha mostan Szólitna mennyből atyád; Vigyázz, mintha ebben Maga beszélne hozzád; Olvasd igaz hittel, kedvvel, tisztelettel, Lelki épületre szánt igyekezettel.

Gy. é. 102, 1. 2.

Minél inkább fognak az emberek haladni századok folytán a műveltségben, annál inkább lesz a biblia részint alapja, részint eszköze a nevelésnek, persze nem tudákos, hanem igazán bölcs emberek kezében.

Goethe.

5. A biblia fordításai.

Az egész sz. irást Dr. Luther Márton fordította az eredeti, héber és görög nyelvből német nyelvre. 1522—1534.

A magyar bibliát Károli Gáspár gönczi reform. lelkész és esperesnek köszönhetjük, ki azt nagyobbára latin szövegű bibliák után, szemmel tartva a Vulgátát és az eredetit is, 1590-ben fordította le Árpád zengzetes nyelvére; az apokryphus (régii nevezet szerint „mellévetett“) könyvekkel együtt. A fordító maga írja: „Meg nem szüntem addig, míg ezen véghöz vittem a bibliának egészben való megfordítását, melyben munkálkodtam közel három esztendeig, nagy fáradsággal, testi töredelemmel.“

Károli biblia fordítása jóllehet, hogy most már avúlt, revíziója éppen most van

folyamatba, az új szövetségi fordítás különben is sikerültebb mint az ó szövetségi, még is nagy „az áldás, melyet általa az egyházban megtermett. Millió meg millió magyar ember abból merített vigasztalást. Legyen áldott annak okáért Károli Gáspár emléke közöttünk!“ *Balogi*

A fordítás Vizsolyban nyomattatván, vizsolyi bibliának is neveztetik. Megjelenése után két évvel 1592-ben meghalt az „istenes vén ember“ a fordító s Gönczön temetett el.

„Szabad mindenkinék az Isten házába ajándékot vinni, egyebek vigyenek aranyat, ezüstöt, drága köveket. Én azt viszem a mit vihetek, t. i. magyar nyelven az egész bibliát.“

(A fordításhoz irt előbeszéből, kelt 1589. január 1-sején Gönczön.)

„Csak Isten addig éltessen, mig ez bibliát kibocsássam, kész leszek meghalni és a Krisztushoz készülni! (Károli fohása a nyomtatás folyamában, midőn már sokat gyöngékedett.)

Jegyzet. Rákoczy Zsigmond a későbbi erdélyi fejedelem, Báthory István országbiró — a kié Vizsoly városka volt s más főúr bő anyagi támogatásban részesítették a fordítót; betüket, papírt, sőt még a nyomdászt is ők hozták Németországból.

(Magyar prot. egyház történelem részletei. Balog Ferencz Debreczen 1872.)

I. HITTAN.

Első czikk.

*Hiszünk egy Istenben, mennynek,
földnek mindenható teremtményében.*

6. Isten létele.

Hogy van Isten, kitől minden ered, azt bizonyítanunk sem kell. Különben a szent Irás, a természet, az emberiség történelme és mindenek fölött saját szívünk hirdeti nekünk: van Isten! I. p.

Jézus tanainak tartalmát, rövideden az atya, fiu és sz. lélek szavaiba foglalja össze, melyből a későbbi ker. egyházban a szentháromság tana keletkezett.

Zsoltár 14. Azt mondja a balgatag az ő szívében nincs Isten.

Zsidókhoz 3, 4. Mert minden ház építették valaki által; a ki pedig mindezeket rendelte, az Isten az.

Zsoltár 19, 2. Az egek hirdetik erős Istennek dicsőségét, és az ő kezeinek munkáját hirdeti ama kiterjesztett erősség.

Aposto^l. cs. 17, 28. Mert ő általa élünk és vagyunk.

Isten vallom létedet, Imádom felségedet. Roppant alkotmányaid, Élő bizonyosságaid. A menny kék boltozatja, Földünk szép ábrázatja, A tengerek vizei, Mind kezed remekei. Valami szembe tűnik Hirdetni meg nem szünik, Dicső tulajdonságod, Hatalmad, s bölcs jóságod.

Gy. é. 75, 1. 2. 6.

Harmat csepp, virágszál hirdeti nagy kezéd alkotásait.

Berzsenyi.

Ha a száj azt mondja: nem igaz! akkor a szív jajgat
De ha még is igaz volna!

A roppant templomok mi szépek!
Legmagassabbak az ég után.
De egy parányi fecske fészek:
Az Isten háza igazán.

Hugó V.

El lehet mondani a természettudományokról, hogy azok, kik csak félig értenek azokhoz, eltereltetnek általuk az Istentől, de a valódi természetbuvárok Istenhez vezéreltetnek általa.

Passzavant után.

Ne higj oly gondolatnak, melynek szíved ellent mond.
Eötvös anyja.

7. Isten lénye.

Isten lénye kifürkészhetlen ugyan, de a mi a földön igazán nagy és fenséges, azt a legnagyobb mértékben Istennél gondoljuk lenni.

Isten tehát a legfenségesebb s legtökéletesebb szellem, örökké való és változhatlan, mindenható és mindenütt jelenvaló, mindenható és bölcs; szent és igazságos, jóságos és irgalmas; szóval Isten a tiszta szeretet. II. p

1. *Timóth. 6, 16.* Az Isten lakozik hozzámehetetlen világosságban, kit senki az emberek közül nem látott, sem láthat.

Ján. 4, 24. Az Isten lélek és a kik őt imádják, szükség hogy lélekben és igazságban imádják.

Szem ötet nem szemlélheti, Hozzájárulhatatlan, vilá-
gossággal rejteti Magát a láthatatlan; De tündököl munkái-
ban, Keze dicső csodáiban, Örök nagy Istensége.

Gy. é. 80, 3.

Isten! kit a bölcs lángesze föl nem ér,
Csak titkon érő keble óhajtva sejt,
Léted világít mint az égő nap;
De szemünk bele nem tekinthet.

Berzsenyi.

8. Isten teremtője, fenntartója és kor- mányzója a világnak.

Isten a világnak teremtője azaz ő hozta
elő a mennyet, földet és mindent a mi rajta
és benne vagyon, csupán az ő szent akaratja
által.)

Isten folytonosan működik a világban.
Működése csodálatos, habár mi a megszo-
kásnál fogva, annak csodaszerűségét gyakran
nem is észleljük.

Azért az élet bajai is az Isten bölcs és
kegyelmes világkormányzatába tartoznak. Ár-
tatlan szenvedések javokra szolgálnak és igazi
nevelési eszközök. Az önokozta szenvedések-
nél azon keserű szemrehányás ér: te magad
vagy nyugalmadnak háborítója, te magad
vagy szenvedésid okozója.

1. Mózes 1, 1. Kezdetben teremté Isten a mennyet
és a földet.

Apost csel. 17, 24. Az Isten teremtette a világot és mindeneket a melyek a világban vagynak.

1. Mózes 8, 22. Mig a föld léssen, vetés és aratás, hideg és meleg, nyár és tél, a nap és éjszaka meg nem szűnnek.

Róma 8, 28. Tudjuk pedig, hogy azoknak, kik az Istent szeretik, mindenek egyaránt javokra vagynak.

1. Móz. 50, 20. Ti gondoltatok én ellenem gonoszt, de Isten gondolta azt jóra fordítani.

Mind azt, a mi vagyon, Egy szavaddal alkottad, Kinek, kinek részét Bölcs mértékkel osztottad. S ki kormányoz most is? mindenható karod! Ugy változik sorsunk A mint te akarod.

Mit rettegek, ha életem
Az úr ösvényén jár?
Tiszta lelki ösmeretem
Itt is boldogít már.
Békesség lakik szivemben,
Nincs kárhoztatásom.
S ez akármely inségben
Nagy vigasztalásom.

Gy. é. 362.

Reménya szerencsétlen embernek mindennapi kenyere.

*

Nem bottal ver meg az Isten!

Közmondás.

9. Isten a mi atyánk.

A keresztyén vallás tanai között nincs oly lélekemelő s vigasztaló mint az, hogy Isten minden embernek szeretettel teljes atyja.

Ha Isten a mi atyánk, tartozunk néki gyermeki engedelmességgel, szeretettel és bizodalommal. Ha pedig Isten minden embernek atyja, ugy mi mindnyájan testvérek vagyunk s egymásnak testvéri szeretettel tartozunk.

Miképpen eszközölhetjük ezt leginkább, erre a legjobb utmutatást adta Jézus Krisztus az ő élete és tanai által.

Máté 6, 9. Miatyánk, ki vagy stb.

Mily nagy az úr kegyelmessége! Mely vad szív az, kit meg nem hat! Óh nincsen-e ércz keménysége, Ha itt hidegen maradhat? Nem, én valamiglen csak élek Hozzá nem leszek mostoha, Áldd őket, áldd, óh okos lélek, Ki nem felejtett el soha.

Gy. é. 91, 1.

Gyermek szívvel, öntudatlan
Nyugszom meg e gondolatban:
Hogy óvéit el nem hagyja,
Ki mindnyájunk édes atyja.

Arany.

Második hitczikk.

Hiszünk a Jézus-Krisztusban, a mi megváltónkban.

10. Az idők teljessége.

Az Isten ősidőktől fogva a népek kebeléből követeket támasztott magának, kik által jobbra fordúlt az emberiség sorsa, mert ő el nem hagyja azt.

De csak minekutánna eljött a teljes idő született meg a Jézus-Krisztus.

Jézus tehát az idők teljességében született, azaz akkor, midőn egy szabadító után való vágy a testi és lelki inségből, elérte tetőpontját.

Az általános világbéke, mely ugyanakkor uralkodott, a zsidók nagy száma a szórványban, a hellén nyelvnek világszerte való használata és a róm. birodalom kiterjedése tette legalkalmasabbá Jézus megjelenését éppen ezen időben.

Jézus t. i. tizennyolcz századdal ezelőtt Betlehemben, Zsidó országban, Augusztus róm. császár uralkodása alatt született és Nazarethben neveltetett. Szülei József és Mária valának. Már 12 éves korában adá jelét kegyes érzületének, nemes tudvágyának és bölcseségének. (Lukács Ev. 2.)

Harmincz éves koráig visszavonulva a szülői házban élt s készüit nagy hivatására.

De e kornak elérkeztével megkereszteltetve János által s diadalmaskodva a kísértővel való harczában, nyilvánosan föllépett s tanított.

11. Jézus tana és élete.

Jézus tizenkét tanítványától kísérve 3 évig tanított Judaeában.

Tanait a néppel majd rövid mondatokban, majd pedig utólérhetlen példázatokban közölte, melyek a kedélyekre nagy hatással voltak.

Tanának veleje a mennyek vagy az Isten országáról való örömhír, Evangéliom volt, azaz Jézus hiveitől azt követelék, hogy az emberek egymást szeressék s Isten akaratját teljesítsék.

Jézus tanítása épp oly szívélyes mint bátor vala s minden tanának igazságát egyszersmind csodás emberbaráti tetteivel bizonyítá: ő a mi példányképünk.

Máté 7, 29. Mert tanítja vala őket nagy méltósággal és nem úgy mint az Irástudók.

Galat 4, 4. Minekntánna előtt a teljes idő, kibocsátá Isten az ő fiát....

Máté 3, 16—17. Máté 4, 1—11.

Zsidókhöz 1, 1. Minekutánna az Isten sok rendben és sokféle képpen szólott volna régen az Atyákhoz a Próféták által: ez utolsó időkben szólott nükünk az ő fia által.

Mely boldogság derült Az emberi nemzetségre, Bár bünbe merült S méltatlan volt üdvösségre! Az Ur nem akarta vesztünket, Megszánta gyászos esetünket, S eszközlötte üdvösségünket.

Gy. é. 125, 1.

Legyen világosság! És lön világosság!

Mózes 1, 3.

Márk 1, 15. Bétölt az idő, és elközelített az Isten országa.

Ján. 7, 46. Soha ember úgy nem szóllott mint ez az ember!

Ján. 13, 15. Mert példát adtam néktek, hogy a mint én cselekedtem veletek, azonképpen cselekedjetek ti is.

Óh Jézusom! Szent életedben, Mely dicső példammá lettél Tégy serénynyé követésedben, Hogy mindazt, a mit te tettél, Én is örömmel tehessem, És nyomdokidat kövessem.

A te szived minden büntől ment, S tiszta volt, mint tanításod, Életednek minden része szent Volt, s minden munkálkodásod Az Isten dicsőségére Cézelt, s lelkünk örömére.

Ha Jézus nem lett volna a halandók közt a legbölcsőbb; légszeretetre méltóbbnak kellene őt tartanunk.

Rousseau.

12. Jézus ellenségei, halála és megdicsőülése.

Jézus legnagyobb ellenségei a főpapok, pharizeusok és irástudók valának, mivel azok bűneit nem egyszer ostromozta. Ezekről sokat szenvedett, míg végre sikerült nekik őt a keresztre feszíttetni.

De Jézus ellenségiért imádkozva hű és állhatatos maradt Istenéhez, egész a halálig. A tanítványok feltámadását hirdetik. Az Istentől küldött férfiú nem is maradhatott a halálban. Jézus él nemcsak fenn a mennyben, hanem közöttünk is az ő tana és szelleme által.

Jézus életéből látjuk ma is, hogyha si-

kerül is egy ideig, a jogot, igazságot és világosságot elnyomni, végre még is győz, győzni kell.

„A derék nem fél az idők mohától, a koporsóból kitör és eget kér.“

Berzsenyi.

János 10, 11. Én vagyok ama jó pásztor: a jó pásztor az ő életét adja a juhokért.

Ján. 15, 13. Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja az ő barátaiért.

Phil. 2, 8. És engedelmes volt mind a halálig, még pedig a keresztfának haláláig.

Lukács 23, 24. Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekesznek.

Jézus él! tanítása, Hát szent s csalhatatlan ige, Igaz e biztatása: Boldogság az erény vége, Szent szavának hódolok, S a jóért meghódolok.

És mégis győztél Galilaei!

Julián cs. szavai.

Avagy azt hiszed, hogy az igazság világát a próféta éltével lehet kioltani?

13. Jézus iránti kötelességeink.

Jézusnak tartozunk:

- a) Benső tisztelettel, mert nincs ember ki hozzá bölcsességre és erényre nézve hasonló volna. b) Hálás szeretettel, azon véghetetlen érdemeinél fogva, melyeket szerzett magá-

nak az emberiség körül. c) Hit- és bizalommal, mert nincs ember, kiből isteni küldetése oly annyira nyilvánult volna, mint ő benne. d) Hű követéssel, mert nincs ember, ki oly biztosan vezérelhetne a boldogságra mint ő.

Ján. 14, 6. Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki nem mehet az Atyához, hanem én általam.

Máté 6, 24. Ki utánam akar jönni, tagadja meg magát és vegye föl az ő keresztyét és kövessen engemet.

Jézus! emberi szeretet Tökéletes példája, Hogy nyerjen igaz életet A bűnösöknek nyája, Semmitől sem rettentél, Sőt halálra is mentél: Mint érzem fel hűségedet, Mint dicsérjelek tégedet.

Mind halálig a te szived Mások javáért égett, Bár áldás volt minden mived, Nem vártál nyereséget; Azokkal is jót tettél, A kiktől üldöztettél. Hol volt, hol van ily szeretet? Ki élt már ily szép életet?

A kinek, bár kit sem bánt meg, még is vannak ellenei, az nem lehet közönséges ember.

*

Harmadik hitczikk.

Hiszünk a szentlélekben.

14. A szentlélek működése és az ember törekvése.

(Az Isten működését az emberi lélekben a szentléleknek tulajdonítjuk. Az embernek arra kell törekednie, hogy mindég csak ez

*Hömoté
ap...
igaz*

uralkodjék benne és rajta. Azaz: az ember föladata, hogy minél jobb s tökéletesebb legyen.

De az ember ugyan a teremtés koronája, hanem egyszersmind gyarló szegény bűnös.

Nemes törekvéseinek ellent áll a bűn. A bűn nagy hatalom a világban és az ember szívében. Valahányszor Isten parancsolataitól és a kötelességtől térünk el, vétkezünk. A bűn uralja az embereket, mióta csak léteznek.

A bűn forrása a gonosz kívánságban keresendő. A ki akar, annak képessége is van a rosszat legyőzni. De a ki vétkezik, ez a büntetéstől sem menekülhet. IX. és X. p.

A bűnnek következményei különfélék lehetnek. De a büntetések legkeményebbike, mely pedig elmaradhatlan: a lelkiösmeretnek furdalása, mert az istenteleneknek nincsen békességök. Ezsaiás, 58, 22.

1 Mózes 1, 27. Teremté Isten az embert az ő képére...

Jak. 4, 17. Azért a ki tudna jót cselekedni és nem cselekszi, az olyan ember bűnös.

Ha édes is a bűn, Nem ad nyugalmat, Egyedül az erény Nyeri ezt a jutalmat. Ki Istennek enged, Csak azé a jobb rész; Ki tőle elpártol Nyugodalma elvész.

Gy. é. 224.

Egyszer annyi, mint egyszer sem, óh e szóval ne üzzetek játékot! Mert ha jó — egyszer is kevés; s ha gonosz — egyszer is sok.

Legyőzte már azt a bűn, a ki vele alkudozásba bocsátkozik.

Draeseke.

A bűn a kigyómaráshoz hasonlít; nem okoz mindjárt fájdalmat, de megöl téged.

Haug.

15. Javulási vágy és képesség.

De ha bűnösök is vagyunk mindnyájan, lelkünk megtisztulhat. Mert az emberben él a javulásnak érzete és a jóra való képesség sem hiányzik benne.

Minden, még a legcsekélyebb bünt is meg kell, hogy bánja az ember; csak ekkor fogad Istenünk, a mi atyánk, ismét kebelére, ki el nem taszítja magától a legnagyobb bűnöst sem.

Hisszük azért bűneink bocsánatát. Javulásunkon folytonosan kell munkálkodnunk, mert a megállapodás veszélyes, még veszélyesebb, ha a régi bűnbe ismét visszaesnénk.

1 Kor. 10, 12. Azért a ki magának láttatik állani, meglássa, hogy el ne essék.

Uram! tiszta szívből bánom Sokszori botlásaimat. S megjobbitani kívánom Sok fogyatkozásimat! Óh, segélj meg engemet, Erősítsed lelkemet, Értesd meg gyarlóságomat Hogy tudjam óvni magamat.

Gy. é. 219.

Emberi dolog: a bűnben leledzeni; ördögi dolog: a bűnben megmaradni. Keresztyéni dolog: a bűnt gyűlölni. Isteni dolog: a bűnt megbocsátani.

Loyau.

16. Örök élet.

Elébb-utóbb elér a halál: nem mindég maradunk a földön. Testünk a sirba hanyatlik, de a lélek Istenhez tér vissza, kitől jött: lelkünk halhatatlan.

A túlvilági életnek sejtelve még a legvadabb népek keblében is meg van.

A természet sok tüneménye is egy jövő életre utal; így p. o. a tavasz, a csillagos ég, az elhintett mag, a pillangó, a jobb életnek képe

És ha Isten szeretete, igazságossága és saját lényünk és lételünk fölött gondolkozunk, mindenek előtt pedig Jézus tanát és életét tekintjük, a homályos sejtelen biztos reménnyé lesz.

Isten, ki a tiszta szeretet, nem olthat oly vágyat szivünkbe, melyet ki ne elégítne.

Oda fenn az Istennél a jó jutalmát, (örömet, békességet s boldogságot) a rossz pedig büntetését (boldogtalanságot) elveszi.

Azért sohasem akarjuk feledni amaz intést: Ki mit vetend, azt aratja.

Csak annak halála nyugodt és boldog,

ki hiven, becsülettel futotta meg élte pályáját; és csak a ki igazán szerette övét, örvendhet ama szózatnak, hogy: él még a sír fölött is egy remény; t. i. a viszontlátásnak édes reménye!

János 9, 4. Szükség nékem annak cselekedetit cselekednem, a ki engemet elküldött, míg nappal vagyon; eljő az éjszaka, melyen senki nem cselekedhetik.

Zsid. 13, 14. Nincsen itten maradandó városunk, hanem a jövendőt keressük.

Ján. 14, 2. Az én atyám házában sok hajlék vagyon....

Máté 25, 40. Bizony mondom néktek, a mit cselekedtetek egygyel ez én kicsiny atyámfiái közül, én magammal cselekedtetek.

Foly az idő s a sirhoz minden óra közelebb ejt; A holnapi nap mit hoz, A jövendők éjje mit rejt, Nem tudod óh halandó; Készülj mert vagy mulandó.

Az élet tartozás, melyet le kell rónunk, letét, melyet, bármikor is követeltetik, vissza kell adnunk.

Az élet rövid béke s hosszú harcz, És a halál rövid harcz s hosszú béke.

Petőfi.

Annak ki hitt és remélt, Nem árt a sír moha; A ki Istenében élt, Az nem hal meg soha.

Székkács.

Ne feledd el a halált: ő sem feled el téged.

Közmondás.

Atyánk erkölcsé legszebb öröksége a gyermekeknek.

Közmondás.

II. Keresztyén erkölcsstan,

17. Az erény, a hitnek próbája.

Oly hit, mely nem vezet az igazi erényhez, az igazi boldogságra sem vezérelhet.

Erény pedig nem gondolható Isten, embertársaink és magunk iránti szeretet nélkül.

A keresztyénnek minden kötelességei a legelső parancson alapulnak:

Márk 12, 30. Szeressed a te Uradat, Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből. Ez az első parancsolat. És a második hasonló ehhez: Szeressed a te felebarátodat mint önmagadat: nincsen más ezeknél nagyobb parancsolat.

Boldogságom Istene, Te vagy főgyönyörűségem, Te vagy szívem mindene, Reménységem s üdvösségem; Atyám léssz, azt fogadod, S a mi hasznos megadod.

Ha szeretlek tégedet, S szent törvényeidet követem, Megnyerem tetszésedet, S boldogság lesz egész életem. Mert a ki utadon jár, Boldog itt alatt is már.

Gy. é. 304.

Máté 7, 20. Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.

Jakab 2, 26. Mert miképen a test lélek nélkül meghalt állat; azonképpen a cselekedetek nélkül való hit meghalt állat.

1 Kor. 13.

Nézd: az igaz erény feláldozza magát,

S nem kéri senkitől érdeme jutalmát;

Mert azt magában érzi.

Berzsenyi.

Az ember erényét nem abból kell megítélni, a mit beszél, hanem abból a mit tesz.

Pascal.

1. Az Isten iránti kötelességek.

18. Isten iránti gyermeki szeretet.

Valamint a keresztyén hitnek alaptana az Istenben való hit, ki az egész emberiségnek jószágos atyja, úgy a keresztyén erkölcsstan alapja az Isten iránti gyermeki szeretet. Mert ha az ő szerelme lakozik szivemben, könnyen teljesítem minden kötelességemet.

A ki pedig Istent mindenek fölött szereti, az mindenek fölött tisztelettel, hálával, engedelmességgel és bizodalommal is fog iránta viseltetni.

1 János 5, 3. Mert ez az Isteni szeretet, hogy az ő parancsolatait megtartsuk és az ő parancsolatai nem nehezek.

Szívből szeretlek, úr Isten tégedet, Vigan magasztalom, atyám, nevedet; Akár jó napokat Akár gonoszokat Lássak, mindenkor áldom hűségedet.

Istennek, szüleinknek s tanítóinknak tartozunk leg-többel!

Ki pénzét veszti, sokat veszített: ki becsületét veszti, még többet veszített; ki Istenét veszette, mindenét vesz-tette el.

Közmondás.

19. Isten tisztelete.

A ki Istent igazán tiszteli, annak szívbéli óhajta, hogy ezen tiszteletét külsőleg is kimutassa. De a külső isteni tiszteletnek a belső nélkül nincsen értéke. Az még nem mondható igazán kegyesnek, ki szorgalmasan látogatja ugyan a templomot, de nem javúl meg. III. p.

Zsoltár 1, 22. Uram szeretem a te házában való lakásomat és a te dicsőséged hajlékának helyét.

Jakab 1, 22. Legyetek cselekvői az igének, nemcsak hallgatói.

Jozsué 24, 15. Én és az én házam népe az Urat tiszteljük.

Jakab 1, 27. A tiszta és Isten előtt szeplő nélkül való isteni szolgálat ebben áll: meglátogatni az árvákat és özvegyeket az ő nyomorúságukban és szeplő nélkül megtartani magát a világtól.

Uram, fő gyönyörűségem legyen házádba járni, ott tisztetem s kötelességem iránt oktatást várni, S látni, hogy minden végzésed bölcs, s boldog a ki tetszésed Szerint szabja életét. Add, hogy beszéded erce Által járja szívemet, Munkálja míg még ideje vagyon megtérésemet; S ha már vagyok jó ösvényen, Tegye, hogy fussak serényen A tündöklő cél felé.

Gy. é. 27, 3, 4.

Lakásomban egy kis házi kápolnám van, oda megyek imára, ha erőm lankadni kezd. És ez erősítő szer nálam még sohasem tévesztette el hatását.

Haydn.

Minden ember, legyen bármily őv szülötte
Imádattal borúl Istene előtt le.

Ne vesd meg, ne gúnyold ki a sohajokat,

Mikkel a szegény szív az ég felé óhajt.

Egyik gyermek mosolyg, a másik fölsívít

Ha anyja ölébe menni vágyakozik.

Rückert.

2. A mások és magunk iránti kötelességek.

20. Felebaráti szeretet és önszeretet.

A keresztyén szeretet azt követeli, hogy embertársaink testi és szellemi javát épen úgy mozdítsuk elő mint saját magunkét. A testi javak legnagyobbika az egészség, a szellemi javak közt pedig legnagyobb a benső béke. V. p.

A halál büntetés: 1 Móz. 9, 6. Róma 13, 4.

Az öngyilkosság: Róm. 14, 7. 8. 2. Kor. 7, 10.

Sirák 30, 22—26. Sir. 31, 30.

A háboru. Máté 5, 39—41. Ján. 18, 23.

Az ellenség iránti szeretet: Róma 12, 15. 20. Máté

5, 7. 44. 45. Róma 12, 20. 1 Péter 3, 9.

A párbaj: János 5, 44.

1 Péter 2, 17. Mindeneket tiszteljete. Az atyafiságot szeressétek!

Apost. csel. 24. 16. Ebben gyakorlom pedig magamat, hogy botránkozás nélkül való lelkiösmeretem legyen, mind az Isten előtt, mind az emberek előtt mindenkor.

Luk. 6, 41. Miért nézed pedig a te atyádfia szemében való szálkát, a gerendát pedig saját szemedben nem veszed észre.

Sirák 30, 15. 38, 4. Az egészség és a jó termet minden aranyánál jobb. Az Ur teremtette a földből az orvosságot, annak okáért az eszes ember attól nem iszonyodik.

Te akarod, jó Istenem, Hogy magamat szeressem; Óh taníts jól megértenem, Javamat mint keressem; Add, ebben is okos legyek, Törvényed ellen ne tegyek, S vesztemet ne munkáljam. *Gy. é. 352, 1.*

Ha a ki azt állítja, Hogy az Istent szereti, De felebarátját gyűlöli és megveti, Az az Ur Jézusnak nem hű tanítványa, ki hogy egymást buzgón szeressük, kívánja.

Soha sem oly szép az ember mint akkor, midőn bocsánatot kér vagy ad.

Jean Paul.

21. Légy tiszta.

Szerencsétlenné és megvetésre méltóvá teszi magát az, ki tisztátalan kívánságoknak és titkos bűnöknek hódol; de a hol ártatlanság honol, ott boldogság lakozik. VI. p.

1 Móz. 39, 9. Mi módon mivelném azért e nagy gonoszsgot, vétkezvén az Isten ellen?

A házassági szövetség: *Máté 19, 6. 8.* Példabesz. *31, 10.* Feloldása s föloldhatlansága.

Nötlenség: *1 Kor. 7, 32—35. 1 Tim. 4, 1—3.*

Nem tiltja az öröm atyja Gyönyörűségünket, Sőt áldásaival biztatja Öröme szivünket. Csak ártatlanok legyenek Gyönyörködéseink, S értök meg ne sértessenek Kötelességeink. *Gy. é. 372, 1. 2.*

Az a legboldogabb, a kinek, légyen az király, légyen pór, tulajdon házánál jó a dolga. *Göthe.*

22. Légy becsületes.

Ki a legcsekélyebb dologban is becs-telenül viseli magát, önmagát sem tisztelheti és a vétkes módon elsajátított jónak sem örvendhet soha sem. VII. p.

Lukács 16, 10. A ki hű a kevesen, a sokon is hív; és a ki kevesen hamis, a sokon is hamis az.

1 Thessz. 4, 6. Senki meg ne nyomorítsa s meg ne csalja az ő atyafiát valami dologban.

Add hogy hiven sáfárkodjam, Uram a földi jókkal, Velők bölcsen gazdálkodjam, Mint hamar elmúlókkal. A kevésben ha hív leszek, Egykor becsesb jókat veszek Jutamul kegyelmedből.

Gy. é. 377.

Becsület legfőbb java az embernek.

Kisfaludi K.

A mit hat szorgalmas gazda háton hord be, egy asz-szony a kötőjében viheti ki.

Közmondás.

Minden krajczárt, melyet szekrényedbe rejtesz, vizsgáld meg elébb a lelkiösmeret szemüvegén, nem tapad-e rajta átok, könny vagy vér.

A gazdagság a nemes értelmű kezében világot boldo-gító eszköz.

Zschokke.

Istenem be boldog a gazdag ember kinek szive van.

Berzsenyi.

23. Légy igaz.

Szavaink és tetteinkben igazak, őszin-ték legyünk, hazugság és képmutatás távol legyen tőlünk. Becsületünket is sokra tart-suk, mert „a jó hírnév drágább az aranyból!”

Viszont mi se sértsünk másokat becsületükben, kiméletlen megítéléssel s rágalommal meg ne bántsuk embertársainkat. VIII. p.

Sziráék 20, 26. Gonosz undokság emberben a hazugság.

Máté 7, 1. Ne ítéljetez, hogy ti is ne ítéltessetek!

Máté 5, 27. A ti beszédeitek legyen úgy-úgy; nem-nem; ennek felette valami esik, a gonosztól vagyton.

Ephéz. 4, 25. Azért levetvén a hazugságot, szóljon igazságot minden ember felebarátjával: mert egymásnak tagjai vagyunk.

Vezérelj, óh uram! szívemet, Gondolataimat s nyelvemet, Hogy egyenes jólélekkel Bánjak minden emberekkel.

Gy. é. 422, 3.

Beszélni ezüst, de hallgatni arany.

Közmondás.

Az előtt nyil és a kiejtett szó vissza nem fordul.

Közmondás.

3. Az élet szorosabb viszonyaiban való kötelességek.

24. Légy hű családodhoz.

Mindjárt születésünktől fogva a család, az állam és az egyház tagjaivá leszünk. Ezekre nézve is vannak különféle kötelességeink.

Az élet legszűkebb körét a ház, a család képezi, melybe Isten rendelt bennünket. Családunknak véghetetlen sokat köszönhetünk testi és lelki javakban! Az idők folyamában

sokat felejtethünk el, de azon helyre, hol bölcsőnk ringott, mindég szívélyes hálával fogunk emlékezni.

Házastársak bölcsen válasszák és igazán szeressék egymást, míg a halál választja el őket.

Ha pedig Isten az édes szülői rangra méltatja őket, hűséges gonddal és bölcseséggel ápolják és neveljék gyermekeiket.

A gyermekek szeressék s tiszteljék szüleiket s legyenek hálásak irántok.

Testvérek, barátok és szomszédok is szeressék egymást, legyenek békeszeretők, szerencsétlenségben pedig el ne hagyják egymást.

Az öregek bölcs tanácsosak s jó példával járjanak elől. Az ifjuság pedig legyen szerény, szorgalma és vidám ártatlan örömeiben,

Urak és szolgák kölcsönösen mozdítsák elő egymás javát.

1 Mózes 2, 18. Nem jó az embernek magának lenni.

Ephéz 5, 33. Azért ti közületek is kiki az ő feleségét úgy szeresse mint önmagát; az asszony pedig meglássa, hogy az ő férjét becsülettel tisztelje.

Ephéz 6, 4. Ti is atyák ne ingereljétek haragra a ti magzataitokat, hanem neveljétek őket a tudományban és az Ur beszédének intésében.

1 Tim. 1, 8. Ha valaki az övéiről, és főképen az ő háznépéről gondot nem visel, az a hitet megtagadta és a hitetlennél alább való.

Ephéz 6, 1—3. Ti gyermekek engedelmesek legyetek az úrban a ti szülőiteknek; mert ez az igaz, Tiszteljed atyádat és a te anyádat, mely első parancs az igérettel egyetemben. Hogy jól legyen neked dolgod és hosszú életű légy e földön.

Sirók 3, 9—12. Cselekedettel és beszédeddel tiszteljed a te atyádat és anyádat, hogy az emberek áldása szálljon reád. Mert az atyáknak áldása megerősíti a fiuknak házáat; az anyának pedig átka, kirontja még a fundamentomát is.

Zsolt. 133, 1. Ime, mily igen jó és mely igen gyönyörűségecs dolog, az atyafiaknak egyességben való lakásuk.

2 Fil. 2, 2. A vén emberek józanok legyenek, tiszteltesek; mértékletesek, a hitben, szeretetben és türesemben épek.

Zsolt. 119, 9. Valjon mi módon jobbitja meg az ifju, az ő utát, ha nem a te beszédednek megtartásával?

3 Móz. 19, 32. Az öreg ember előtt kelj föl és arczáat megbecsüljed!

2 Tim. 2, 22. Az ifjui kívánságokat távoztasd el.

Kol. 4, 1. Ti urak igazsággal és egyenlőséggel legyetek a ti szolgáitokhoz, tudván, hogy néktek is uratok vagygon a mennyekben.

1 Péter 2, 18. Szolgák a ti uraitoknak engedelmesek legyetek minden félelemmel, nem csak a jóknak, hanem a keményeknek is.

Boldog, a kit házasságában Szeretet és egyesség vezet, Öröm s áldás annak házában, Együtt szépen fognak kezét. Nyugalom terjed szívére, Ha néz áldott életére. Bizonynyal, a kik téged félnek, Atyánk! áldásod szállt rájok; Ha boldog egyességben élnek. Kellemetes lesz pályájuk. Melyen midőn végig futnak, Örök boldogságra jutnak.

Gy. é. 451, 2. 3.

1 Péter 3, 2—4. A teher, melyet kedvecscink vállairól a mieinkre veszünk, kincscsé válik. *Eötvös.*

Az emberi boldogság próbaköve csak a szív.

_____ *Kisfaludy Károly.*

Kereszt az élet, jó feleség a gyémánt, mely rajta tündöklik.

_____ *Kisfaludy Károly.*

25. Légy hive hazádnak.

Édes hazánkat szeretnünk kell, hiszen itten ringott egykor bölcsőnk, nagy és nemeslelkű fiainak és leányainak példája szívünkre jótékonyan hatott, hivatásunkat is majd néki fogjuk köszönni és ha meghalunk földje fog eltakarni.

Teljesítsük azért mindenek fölött hiven kötelességeinket az önválasztotta hivatásban, bármily csekélynek lássék is az.

Szeressük szülőföldünket, ha kell áldozatok árán is.

A hatóság iránt engedelmességgel viseltessünk.

Idegenek s utazók iránt, ha más államnak is tagjai, legyünk nyájasak, előzékenyek, meg ne vessük őket. És ha magunk járunk idegen földön, úgy igyekezzünk, hogy becsületére váljunk édes hazánkknak.

Az állat- és növényvilág, valamint az élettelen dolgok iránt is kellő tisztelettel viseltessünk.

Róma 13, 1. 2. Minden lélek a felső hatalmasságoknak engedelmes legyen; mert nincsen hatalmaság, hanem Istentől, és a mely hatalmasságok vagynak, Istentől vagynak.

2 *Thessz.* 3, 10. Hogyha valaki nem akar munkálódni, az ne egyék.

Zsoltár 37, 3. Bizzál az Urban és cselekedjél jót, la-
kozzál a földön, és élj hittel.

2 *Péter* 2, 13. Féljed az Istent és tiszteljétek a királyt!

2 *Mózes* 22, 21 és 23. Jövevényen hatalmat ne csele-
kedjél, és azt meg ne nyomorítsd, mert ti is jövevények
voltatok.

Zsidók 13, 2. A vendégszeretetről ne felejtkeztek,
mert ez által némelyek nem tudva angyalokat fogadtak száll-
lásokra.

Péter 2, 11. 12. Szerelmesim, kérlek, hogy mint jöve-
vények és bujdosók e földön, megtartóztassátok magatokat
a testnek kivánságától, melyek vitézkednek a lélek ellen. És
a polgárok között a ti éltetek legyen tisztességes, hogy a
helyébe, hogy ti ellenetek mint gonosztévő emberek ellen
szólnak, a jó cselekedetekből, melyeket látnak, dicsőítsék az
Istent.

Példabesz. 17, 17. Az igaz barát minden időben sze-
ret és az atyafi a nyomoruságban tetszik meg.

Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.

Berzsenyi.

Példabesz. 12, 9. Az igaz az ő barmának életére gon-
dot visel.

János jel. 7, 3. Ne ártsatok se a földnek, se a ten-
gernek, se a fáknak.

Munka az erény forrása,

Munka a vér balzsama.

Herder.

Négy szócskát üzenek, védj jól kebledbe s fiadnak
Hagyd örökölni ha kihúnysz: a haza minden előtt.

Kölcsey.

Messze földön elvándorol a legény,

De ha honja nincs szívében, mily szegény!

Hazám miként vigad szívem ha látlak,
Mert csak téged szeretlek és imádlak.

Hrabovszky.

Hol sokat beszélnek a hazafiságról, keveset tesznek érte.

Kisfaludy K.

26. Légy hű egyházadhoz.

Korántsem közönyös, hogy melyik egyházhoz tartozunk. Az egyik mélyebben, a másik magasabban áll. Az egyikben több az igazság, a másikban több a tévelygés, az egyik áll szabadságból, a másik szolgaságból, egyik inkább ápolja a szeretetet mint a másik. Valamint szüleinket s hazánkat sem mi választottuk magunknak, de hű szeretettel csüngünk rajtuk, mert tőlük származunk és neveltünk, úgy egyházunkat is, melyért őseink rengeteg áldozatot hoztak, s mely mint egy édes anya a keresztyén hit- és életre vezérel bennünket, szeretnünk kell, s ha fogyatkozásokat fedeznének föl rajta, segítsünk s javítsunk azokon.

Az egyház föladata az embereket Isten országa tagjaiúl megnyerni, nevelni s felavatni. E föladatában legjobb tehetségünk szerint támogatnunk kell őt.

A nyilvános istentiszteleten és más ügyekben élénken vegyünk részt, semmiféle érdeknél fogva el ne hagyjuk, sőt még térítvényt se adjunk.

Szegény hitsorsosainkon segíteni ne terheltessünk, különösen akkor, ha iskola vagy templom hiával volnának. Lelkészeink, tanítóink s egyházunk minden tagjai iránt hálás tisztelettel és szeretettel viseltessünk

De épen mint evangy. keresztyének más hiten lévők iránt is türelmesek legyünk, ki ne gúnyoljuk, meg ne vessük őket.

Kedves halottainkat, minden pompát mellőzve, tisztéségesen temessük el, végakaraturáról és érdemeikről pedig meg ne feledkezzünk.

Gal. 5, 1. A szabadságban azért, melylyel minket a Krisztus megszabadított, álljatok meg és ne kötelezzétek meg ismét magatokat szolgálatnak igájával.

1. Kor. 16. 13. Vigyázzatok, álljatok meg a hitben, ugy cselekedjetez mint férfiak, legyetek erősek.

Zsid. 10. 25. Ne hagyják el gyülekezetünket, mint némelyeknek szokások.

1. Timoth 5, 17. Az egyházi szolgák, kik jól forgozódnak, kettős tisztésre méltóztassanak, főképen pedig azok, a kik munkálódnak a beszédben és tanításban.

Róm. 14, 4. Te kicsoda vagy, hogy másnak szolgáját kárhoztatod? Az ő tulajdon urának áll, vagy esik; megerősítetik pedig; mert az Isten megerősítheti azt.

Apost. cs. 10, 34. 35. Bizony látom, hogy az Isten nem személyválogató; hanem minden nemzetségben kedves neki akárkicsoda, a ki őtet féli és igazságot cselekszik.

Gal. 6, 10. Mindenkivel jót tegyetek, kiváltképen a mi hitünk cselédivel!

Gal. 3, 15. Az embernek elvégezett testámentomát senki erőtlenné nem teszi, és ahöz semmit nem ad.

Sir. 38, 16. 17. 21. Fiam a halotton könnyet hullass s sirassad méltósága szerint, de ne adjad szomorúságnak a te szivedet.

Erős vár a mi Istenünk, Legjobb fegyver, védelem, Megtörik rajt, mely ellenünk Felzúdult a vész elem, Erő s csel ezre, Zordon fegyverzete, Nincs itt hozzáfogható,

Luther-Székács.

Óh juttasd eszünkbe szent Atyánk, A szenvedő testvéreket, Kik szent reménnyel néznek reánk, Hogy megosszuk sérelmüket; Az az ő legfőbb bánatuk, Hogy nincs mint nekünk templomuk. Hogy nélkülözik — mert szegények — Az imádásnak templomát, És a szellemi vetemények szentelt telkét, az iskolát; S kérnek: kik többet vetettek, Jó testvérek segítsetek. Segítsetek, hogy szent hitünkben Megmaradhassunk mind magunk; Mind kik főkincsünk életünkben — Jelen és késő magzatunk; Hogy megálljunk bizton épen küzdő apáink hitében.

Székács.

A hit szeretet nélkül máglyákat gyujtott. Ezután szeretetet hirdettek hit nélkül s e miatt patakokban folyt a vér a francia forradalomban. Hogyan szabadulhatunk ez izonyatból? Oly hitet kövessünk, mely a szeretet által munkás és szeretetünk ismertetőjele legyen, hogy a hitből ered.

Theremin.

Minden vallást becsülünk; de a magunkéhoz leginkább ragaszkodunk.

A lelkiösmeret csak az Isten dolga; szabadnak kell lennie minden emberi törvénytől.

Luther.

A holtakat úgy gyászoljuk meg, ha kívánságuk szerint élünk.

*

27. A jónak tudása és gyakorlása.

Nem elég a jót tudni, gyakorolnunk is kell azt. Ki keresztyén kötelességeit ösmeri és mégsem gyakorolja, önmagát fosztja meg azon tisztelettől és boldogságtól, mely az igazi keresztyént ékesíti és boldogítja.

Igazán erényesek pedig csak akkor vagyunk, ha minden kötelességet, — a nehezet ép úgy mint a könnyüt — mindenütt és minden időben teljesítjük, és — ha a jót mindég a legtisztább indokokból — a jó iránti szeretetből cselekedszük.

Jak. 1, 22. Legyetek pedig valóban megtartói az igének, necsak hallgatói, hogy megcsaljátok magatokat.

1. Korinth. 13, 2. És ha jövendőt tudnék mondani és minden titkokat és minden bölcsességet tudnék is; és ha egész hitem volna is, ugyannyira, hogy a hegyeket elviném helyükről, ha szeretet nincsen én bennem, semmi vagyok.

Emberek szeretetére Atyánk, mely sok ösztönt ad,
Mind igéd, éltünk vezére, Mind nekünk fénylő példád! Szeretéből áll vallásunk, S méltán lesz kárhoztatásunk, Ha tagadjuk éltünkkel, A mit vallunk nyelvünkkel.

Gy. é. 409, 1.

Tett, az idő mértéke!

Nemeskeblű legyen az ember, segedelemre kész és jó! mert egyedül ez különbözteti meg őt, minden előttünk ismeretes lényektől.

Göthe.

mindennapi magyarázat
III. Az üdv eszközeiről.

Hitéletünk gyarapodására az üdv eszközök szolgálnak, melyeket serényen igénybe kell vennünk; ezek:

1. az Isten igéje;
2. az ima és
3. a szentségek.

28. Az Isten igéje.

A keresztyén egyház az Isten igéjének köszöni lételét, s később ugyancsak az Isten igéje által tisztult meg az emberi tanok és tételektől.

Az Isten igéjének hirdetése azért mai napon is középpontja a protestáns istenitiszteletnek, mely fölötte áll minden külsőségnek, czerimoniának.

Isten igéjét tehát szorgalmasan kell olvasnunk és hallgatnunk, a templomban és azon kívül. Isteni tiszteletünk áll ének, ima, szent beszédből, melyet az áldás követ.

Bő alkalmat nyújt erre az egyházi év minden vásár- és ünnepnapja.

A vásárnap a nyugalom és lelki épülésnek napja. Az embernek van szüksége rá s nem az Istennek. A vásárnap i nyugalom s lelki épüléstől senkit meg ne fosszunk, de magunkat sem ám!

A keresztyén egyháznak a vásárnapon kívül még több *fő- és mellékünnepe* vagyon.

Az egyházi év az Adventtel — Urjövettel — kezdődik.

A karácson Krisztus urunk születésének örömnépe.

Nagypéntek Krisztus halálának gyásznapja.

A husvét Krisztus urunk feltámadásának örömnépe.

A pünkösd a szent lélek kiöntetésének vagy a kereszttyén egyház megalapításának emlékünepe.

(A passzió. Nagycsütörtök, Áldozó csütörtök).

*Mellékünnep*ek: az újév ünnepe, a reformáció emléknapja, templom szentelési ünnep, a Gusztáv Adolf egyleti ünnep, az aratási és bűnbánati ünnep.

Nincs semmi, mi nemcsak a vallás, de egész civilizációtunk kifejlődésére nagyobb befolyást gyakorolt, mint az egyházi szónoklat.

Eötvös.

29. Az ima és az Úr imája.

A ki imádkozik az Istennel beszél. Az ima lehet vagy dicséret, hálaadás és könyörgés. Az igazi ima a szívből ered és alázatos. Csak az olyan ima hallgattatik meg és erősíti hitéletünket.

Az Úr Jézus Krisztus gyakran, komolyan és gyermeki bizodalommal fordult az Istenhez és a Miatyánkban példát adott nekünk, hogy kell imádkoznunk.

A Miatyánk vagy az Ur imája.

Mi atyánk ki vagy a mennyekben: Te véghetetlen vagy óh Isten és betöltöd az egész világot. 1. Szenteltessék meg a te neved: add, hogy mindinkább megismerjük szent lényedet s hogy dicsőítsünk tégedet életünk által.
2. Jöjjön el a te országod: óh vajha mihamarább uralkodnék

az emberek között a igazság, szeretet és békesség. 3. *Legyen meg a te akaratod a földön mint a mennyben:* Munka, szenvedés és fáradalom között is add, hogy bizodaljunk benned meg ne rendüljön. 4. *A mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma:* nem bőség s gazdagságért esedezünk, hanem azért, hogy megelégedés lakozzék bennünk s hogy nagy inséget távoztass tőlünk. 5, 6. *És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétetteknek:* légy türelemmel irántunk óh atyánk minden fogatkozásaink és gyöngeségeink daczára, mi is szívből akarunk azoknak megbocsátani, kik bennünket megbántanak. 7. *És ne vigy minket a kísértetbe, de megszabadíts a yonosztól:* ha kísértések fenyegetve közelednek, add hogy erősek legyünk s add a diadalnak örömét a rossz fölött.

Zárszó: *Mert tied az ország, hatalom és a dicsőség mindörökké Amen:* a mi bizodaljunk te vagy óh erős Isten, ki mindent jól cselekszel; a te hatalmadnak nincsen vége; atyai szereteted akarjuk dicsérni örökké. Amen: azaz úgy legyen!

Jak. 5, 16. Az igaznak buzgóságos könyörgése igen hasznos.

Máté 6, 5—8.

Szegénynek drága kincs a hit,
Türni és remélni megtanit;
S néki míg a sir rá nem lehel,
Mindég türni és remélni kell.

Arany.

Ember! ne vesd horgonyodat a földi iszap mélyébe,
hanem erősítsd oda a kéklő ég magasságához, s csónakod szilárdul áll meg a szélvészben.

Jean Paul.

30. A szentségek. A keresztség.

A szentségek jelképes egyházi cselekvények. Jelkép (vagy symbolum) egy olykép, mely egy meghatározott gondolatot ábrázol előnkbe.

Igy p. o. egy nőnek képe fegyver és mérleggel kezében a jogosságot ábrázolja; egy másik Húnniát, egy ifju szárnyas cipővel a kereskedelmet.

A szentségekhez 3 kellék szükséges: 1. Krisztus rendelése; 2. a földi elem (viz, bor, kenyér); 3. a mennyei kegyelem, mely a földi elem által jeleztetik és ábrázoltatik.

A keresztség az egyház külső társaságába való fölvételnek szent cselekvénye. A viz a büntől való megtisztulást jelenti. Kezdetben ugyanis csak felnőtt embereket kereszteltek, kik pogány életüket elhagyva új szent életet akartak folytatni. A keresztelést elrendelé Krisztus, Máté 28, 18. 19. *Menjeteek széles e világra s tegyetek minden népeket tanítványaimmá, megkeresztelvén őket az Atyának, fiunak és sz. léleknek nevében.* A megkeresztelt hithűség s Istennek tetsző életre kötelezi magát.

A gyermekek keresztelése már igen korán jött szokásba a keresztyén egyházban, mert a ker. szülők óhajta volt, hogy már kis gyermekeik is az Isten országa tagjaivá avattassanak s az ő gyermekeivé legyenek. Így lett a gyermekek keresztelése keresztyén szokássá. Mi megtartjuk ezen szokást,

mert a keresztelés szép családi ünnep, a családi életnek megszentelése a vallás által Isten iránti hálával, s mint üdvös intést a szülőkhez, hogy gyermekeiket a keresztyén vallásban neveljék. Babonának tartjuk azonban azt hinni, hogy a meg nem keresztelt gyermekek nem üdvözülhetnek, mintha az irgalmas Isten oly kegyetlen volna és annyira a külsőre tekintene, hogy azon pár csepp viznél fogva kegyelmesebb lenne a gyermek iránt. Mégis feantartjuk a szükségbeli keresztelést, ha a szülők netán óhajtanák, mert nekik megnyugtatójukra szolgál annak tudata, hogy ők magzatukkal szemben minden egyházi kötelmet teljesítettek. Az ilyen keresztelés érvényességéhez tartozik a gyermeknek háromszori megöntözése természetes vízzel és ama formula elmondása: Keresztellek tégedet az Atyának stb.

A keresztszülők tiszte, hogy a szülőket a gyermek neveltetésénél szóval és tettel segítsék s különösen akkor viseljék annak gondját, ha szülői korán elhálnának vagy ez utóbbiak köteleességükről megfelejtkeznének.

Lukács 18, 16. Engedjétek hozzám jönni a kiskedeket, mert övéké a mennyeknek országa.

A Jézus hive lettem
Megkeresztelkedésemmel,
Szent fogadást is tettem,
Egyesülvén Istenemmel,
Hogy néki adom szívemet,
S megállom szövetségemet.

Az anya tejével kezdődik a nevelés!

Günther: *Az anya könyve* 201. l.

Neveld a gyermeket úgy, hogy önmagát nevelhesse.

*

A jó nevelés a legjobb s legbiztosabb tőke.

31. Az uri szent vacsora.

Az uri szent vacsora azon szent cselekvény, mely által hitünkben s a keresztyénekkel való közösségben megerősítettünk. Krisztus e szavakkal rendelé: *Vegyétek és egyétek, ez az én testem, mely ti érettetek adatik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre; vegyétek és igyatok ebből mindnyájan, e pohár, amaz új szövetség, mely vérem által megkötöttik. ezt cselekedjétek, valahányszor iandjátok az én emlékezetemre! A földi elem kenyér és bor, melynél azonban sem valami varázsra, sem a test és vérnek átváltozására nem gondolunk; a kenyér és bor természetes kenyér és bor. A mennyei kegyelem, mely a kenyér és bor által jeleztetik, és velünk közöltetik, bűneinknek bocsánata, Istennek való új közösség, új testvéri szeretet és örök élet.*

Ezen ünnepélyes cselekvény kell, hogy ne csak Jézusnak az igazságért szenvedett halálára emlékeztessen s nagy erényeinek

utánozására inditson, hanem erősitse egyzsersmind Isten iránt való bizodalmunkat, ki a bűneit igazán bánó bűnösnek vétkeit megbocsátja. Végre, hogy Krisztussal benső módon egyesítsen, szeretet és egyetértést azok között, kik az ő tanát vallják, mindinkább ébressze és szilárdítsa.

Innét vannak az Uri szent vacsora különféle elnevezései u. m. oltári szentség, mert rendszerint az oltáron nyújtatik, vacsora, mert Krisztus élete utolsó estvéjén vacsora alkalmával rendelé. Továbbá neveztetik: Ur asztalának, szeretet lakomájának, Kommunióknak azaz az Isten és Krisztussal és az egész keresztyénséggel való közösség vacsorájának; vagy végre emlékvacsorájának, mert Jézus halálának emlékére tartjuk.

Méltatlanul azok élvezik az Ur vacsoráját, kik gúnynyal vagy vétkes közönnyel járulnak az Ur asztalához. Korinthusban p. o. botrányos dolgok fordultak elő u. m. czivakodás, viszálykodás, a gazdagok mértéktelenségei az evésben és ivásban, ezt nevezi Pál méltatlan evés- s ivásnak.

De ki bűnei miatt méltatlannak érzi magát, hogy az Ur asztalához járulhasson, az attól nincsen kizárva, sőt ellenkezőleg, az szivesen látott vendége az Ur asztalának, ha bűneit megbánva járul hozzá.

Az úrvacsorára fontosságánál fogva szükséges a gyónás vagy előkészület.

Hányszor járuljunk az Ur asztalához, azt Krisztus nem

mondta. De a dolog természetében fekszik, hogy a keresztyén évenként legalább egyszer hirdesse az Urnak halálát.

Betegek csak teljes öntudattal vehetnek részt az úri szent vacsorában.

Máté 26, 26—28. Márk. 14, 22—25. Lukács 22, 19—20. 1 Kor. 11, 23—25.

Máté 10, 32. Valaki azért vallást teszen én rólam az emberek előtt, én is vallást tészek arról az én mennyei Atyám előtt.

1 Korinth 11, 28. Az ember vizsgálja meg magát s úgy egyék e kenyérből és igyék e pohárból.

Róm. 8, 9. A kiben nincsen a Krisztus lelke, az nem az övé.

Máté 5, 23. 24. Azért, ha a te ajándéodat az oltárhoz akarod vinni, és ott megemlékezel arról, hogy a te atyádfiának vagyon valami panasza ellened. Hagyd ott az oltár előtt a te ajándéodat és menj el, békélj meg először atyádfiával és azután jöjj és vegyed fel a te ajándéodat.

Sírák 18, 22. 23. Minekelőtte betegeskednél s a bünök idején mutassad meg megtéréseidet és a halálra ne halaszszad a te megjámborulásodat.

Járulj hiv keresztyénség Buzgón az úr oltárához, Virágzó kor, s ősz vénség, Jer szeretet asztalához. Szegény, gazdag, kicsiny, nagy, Itt kiki egyenlő vagy.

Egy Jézus a vezérünk, Egy nagy czél vár mindnyájunkat. Erre könnyebben érünk, Ha egyesítjük magunkat. Óh fogjunk együtt kezet, Menjünk a hová vezet.

Gy. é. 217.

Embereknek és könyveknek többször kell javittatniok, hogy hibáktól kitisztulhassanak.

Jean Paul.

Megbocsátani és feledni ebből áll a derék ember bosszuja.

Schiller.

32. A Konfirmáció.

Ha a gyermekek felnőttek és a keresztyén vallásban kellőleg oktatást nyertek, úgy megújítják azok Isten és Jézus-Krisztussal a keresztségben kötött szövetségüket, az által, hogy az ünnepélyes ígéretet már most nem a keresztszülők, hanem ők maguk teszik. Ezen ünnepélyes cselekvény Konfirmáció, hiterősítésnek neveztetik. A Konfirmandusok Isten és a gyülekezet színe előtt a keresztyén tanok iránt való hűséget fogadnak egész a halálig. De a lelkész is kijelenti, hogy a Konfirmandusok járatosak a keresztyénség lényeges tanaiban, mire általa megáldva az egyház nevében fölvetetnek a felnőtt egyháztagok sorába.

A Konfirmációnak legmagasabb jelentősége abban áll, hogy ezen cselekvény által a Konfirmáltak az evang. egyház hiveinek vallják magukat.

A Konfirmandusok kötelességei, hogy szüntelen az igazság után törekedjenek s hogy tett fogadásukat az élet minden viszonyai közt hiven teljesítsék.

A megkonfirmált keresztyének jogaihoz tartozik, hogy keresztszülők lehetnek s az Ur asztalához járulhatnak.

Ján. jel. 2, 10. Légy hiv mind halálig, és néked adom az életnek koronáját.

Máté 5, 8. Boldogok a tiszta szívűek, mert ők Istent meglátják.

Ma újra hűséget fogadok, Jézus a keresztyénségben,
Hogy tiszteletedben maradok, S nevelkedem kegyességben;
Szent lelked lakozzék bennem, Te légy vezérem mindenem.

Nagy tanítóm, gyenge hivedtől Vedd hűség szent fogadását, S ha bűn vonna ösvényedtől, Segéld győzőm csábítását. E nap lesz tanu mellettem, Hogy te néked szenteltetem.

Soha többé hitet nem szegek, Ösvényedtől nem távozom. Napfény vagy kétséges fellegek Között soha nem változom: Bűn, hűség, távozzatok! Ma szívem lemond rólatok.

Apost. csel. 8, 14—17.

Az élet nem a legfőbb jó; de a véték a rossznak legnagyobbika.

Schiller.

A gondolkodás nagygyá tesz, az érzés boldoggá.

A perzsáknál a gyermekek vétkeit 7 éves korukig a szüléknek számítják be; 15 éves korukig felét.

A Chinaiak az előkelő gyermekek hibáiért a nevelőt büntetik.

Ne arannyal és születéssel, hanem tudománnyal kérkedjél.

Közmondás.

Virág az ifjuság, melytől drága gyümölcsöt vár a szülék reménysége.

*

Hibát találni vajmi könnyű s ahhoz mindenki tud, de jobbat előállítani bizony nehéz.

Széchenyi István.

„Hivattalak — mondá Addisson unokájához — hogy lássad, mily nyugodtan szenderülhet jobb létre egy keresztyén!”

Két jó van, a mi fölött sorsnak nincs semmi hatalma :
Szorgalom és erény; földön az, égben ez áld.

Vörösmarty.

A jó könyv a legjobb társaság.

Keleti közmondás.

IV. A keresztyén egyház rövid története.

33. Az egyház megalapítása, terjedése és küzdelme.

A tanítványok kisded seregéből lett amaz első pünkösdi napján az első 3000-ből álló keresztyén gyülekezet Jeruzsálemben.

E naptól fogva nagy erővel s hirtelenséggel terjedt el a keresztyén egyház a nagy római birodalom minden részében.

Öseink a Krisztus után való 1000-dik évben I. István alatt tértek át a keresztyén egyházba, de akkor, sajnos, már hiányzott annak eredeti tisztasága tanok- és szertartásokban.

A keresztyének üldöztetése a zsidók és a pogányok által, csak azok elterjedését mozdította elő. Az első vértanú. Tíz üldözés. Pál Apostól érdemei.

Pál elébb Saul, Tarsusban Czilicia fővárosában, született; első neveltetését atyjától nyerte, ki a pharizaeusok pártjához tartozott s később a szelid Gamaliel tanítványa volt. Pál eleinte az apák törvénye mellett buzgólkodott elannyira, hogy a jeruzsalemi főpap által küldve Damaszkusba indult a keresztyéneknek halálra való üldözésére. Damaskusi utjában azonban nagy fordulat állott be: a heves üldözőből, a legbuzgóbb Apostol lett. Három missiói utja s 64-ben történt halála.

34. Az egyház diadala és hanyatlása. Szakadás.

A hova csak elterjedt a keresztyén vallás, az emberek viszonyai mindinkább tisztultak, javultak s életök szebbé s neme-sebbé lőn általa.

Végre belefáradtak a róm. császárok is a keresztyének hasztalan üldözésébe. Konstantin császár († 339) Jézusnak eddig megvetett vallását trónjára emelte, azaz az államvallásává tette azt s ő maga is kevéssel halála előtt felvette a keresztséget.

A keresztyének külső nyugalma ez által biztosítva lőn. De a külső diadal után csakhamar következett a belső hanyatlás. Tévta-nok és visszaélések merültek föl, míg az elébbi egyszerűség s tiszta erkölcsiség tüne-dezni kezdett. A lelkészek nagy tekintélyre tettek szert s a fejedelmeknél és királyok-nál is nagyobb hatalmat gyakoroltak.

A róm. pápa és a konstantinápolyi patriárka között való viszálykodás 1054-ben a nagy egyházi szakadást Schisma — idézte elé: az eddig egy testet képző ker. egyházból lett a róm. vagy nyugoti és a görög vagy keleti egyház.

35. A reformáció után való vágyódás és annak előhírnökei.

Az egyház reformációja után, már ekkor a legjobbak szívében erős vágy támadt.

A reformáció első uttörői azonban fájdalom többnyire életükkel fizették meg a tiszta evangy. világosságra való törekvésüket. Csak a legkiválóbb úttörőit Luthernek akarjuk itt felsorolni és pedig: Wald Péter Franciaországban 1170 körül. Vikleff János Angolországban 1324—1384. Hussz János Csehországban 1373—1415. Savonaróla Jeromos Olaszthonban 1422.

De végre eljött a hattyú, mely nem lett többé a tűznek martaléka.

36. A reformátorok és a reformáció menete.

A reformáció, századokon át előkészítve, végre Luther és segéd társai által Németthonban és Schweizthonban kezdődött sikeresen.

Luther Márton, ki szegény de becsületes bányásznak volt fia, született 1483 november 10-kén. Nem csekély nélkülözések között tanult Magdeburg, Eisenach és Erfurtban; 1507 pappá szenteltetett föl s reá következő évben egyetemi tanár lett Wittenbergában. 1510-ben Romába küldetett szerzete ügyében, mely út későbbi működésére nézve nagy befolyással volt. 1512-ben lett a theologia tudorává.

Az első merész lépést a reformációra 1517. okt. 31-én tette még Luther, midőn híres 95 tételét szögezte ki a wittenbergi vártemplom kapujára, melyekben különösen Tetzl János domokosrendi szerzetes erkölcsrontó üzérkedése ellen kelt ki, melyet az bünbocsátó czéduláival vitt véghez.

1521. Luther a wormszi birod. gyűlésen nagy erélylyel és rettentetlen bátorsággal védte tanait s beszédét amaz emlékezetre méltó szavakkal végezte: „Itt állok, nem tehetek különben, Isten engem úgy segéljen. Amen!”

Wormsból Luther biztonság okáért a Wartburgba vitetett, hol 10 havi tartózkodása alatt a biblia fordítás nagy munkáját kezdé meg. (1522 — 1534.)

1524-ben letette Luther a barátosuklyát s az ismert lelkészi köntöst vevé föl. 1525. jun. 13-án Bora Katalinnal lépett házasságra.

1529-ben megjelent két Kátéja. Ugyan-
azon évben az Evangelikusok a spirai birod. gyűlésen a „protestánsok” — tiltakozók — elnevezést kapták.

1530. Az Ágosta városban tartott birod. gyűlésen az Evangélikusok hitvallása olvas-
tatott föl.

Luthernek legkitünőbb segéd-társa *Melanchthon Fülöp* brettenei fegyverkovács fia és híres wittenbergai egyetemi tanár volt, ki 1497 febr. 16-án született; † 1560-ban ápril. 19-én.

Luther 1546. febr. 18-án hunyt el szülő-
földjén Eislebenben s a wittenbergi vártem-
plomban temettetett el.

Legbúzóbb pártfogója, ótalmazója Luthernek bölc-
s Frigyes választó fejedelem volt.

* * *
Miként Luther Németországban, úgy *Zwingli* (szül.
1484. január 1-én Wildhausban, † 1532-ben oct. 11-én a
kappeli csatamezőn) Schweizhonban reformálták az egyházat.
Művét *Kálvin János* folytatá (szül. 1509. jul. 10-én Noyonban
Franciaországban. † Genfben 1564-ben május 27-én.)

Ezen férfiak követői a reformatusok vagy helvét hit-
vallásu evangélikusok, kik hit dolgában oly közeli rokonaink,
hogy az egyesülés — Unió — bizony nagyon kívánatos
volna, miként az 1817-ben valóban már létre is jött — Német-
országban.

* * *
A reformáczióknak gyors elterjedése felköltötte a Katho-
likus párt gyűlölségét. Az első keresztyének vérengző üldö-
zései ujultak meg a reformáczió hivein. E gyűlölségnek
szomorú gyümölcse a 30 éves háboru (1618—1648) lón, mely-
ben a nemeskeblű svéd király *Gusztáv Adolf* sietett a protes-
tánsok segítségére, († 1632. nov. 6.)

1832. óta nagyszerű emlék jelöli a helyet, hol hitünk
nagy bajnoka egyházáért vérzett el. De sokkal szebb és nagy-
szerűbb emlék azon alap, mely nevét viseli: az áldott német-
honi *Gusztáv Adolf* egylet, mely a keresztyén felebaráti sze-

retet adományaival támogatja szegény hitsorsosainkat, kik künn a szórványban — Diasporában — iskola és templom hiával vannak.

Ugyanezen föladatot tűzte zászlójára az *erdélyi Gusztáv Adolf* egylet és 1860. óta a *magyarhoni gyámintézet*.

37. A jezsuita rend.

A jezsuita rend, vagy a Jézus társaságának megalapítója *Loyola Ignác* spanyol lovag volt. A rend III. Pál pápa által erősített meg s föladata *a római egyház minden elleneivel harczolva különösen a protestáns egyházat — ha lehetne — megsemmisíteni*. Egyik főfő tana a Jezsuitáknak az, hogy: „*a cél szentesíti az eszközöket!*“ A protestáns egyházak sokat szenvedtek már tőlük és általuk s csalárd tanaik folytán, melyeket a kath. népek szívébe véstek, megmételeyezték a keresztyén erkölcsöket. XIV. Kelemen pápa 1773-ban eltörölte e veszélyes rendet, de VII. Pius pápa újra visszaállította azt 1814-ben. Azon idő óta cseppet sem javultak, sőt inkább folytatják veszedelmes munkájukat. Német-honból 1873. óta vannak számüzve.

38. A reformáció hazánkban.

A reformáció nálunk is csakhamar kedvező fogadtatásban részesült. A szerencsés kezdet (1519.) az erdélyi és szepesi szász kereskedőknek köszönhető. *1522-ben magyar tanács Wittenberg*

A budai egyetemen *Winzheim* és *Grynaeus* evang. szellemben tanítottak és ugyanezt cselekedte a templomi szószéken a város papja *Cordatus* is. Sőt maga Mária királyné is — udvar papjával együtt — kedvelte a refor-

Handel

Erdély
máció. Az erdélyi szászföld legkiválóbb reformátora Honterus János brassói lelkész volt, Honterus, ki 1498-ban Brassóban született, hosszabb ideig a külföldi egyetemet látogatva, Luther házában is megfordult s' 1533-ban megírta a „libellus reformationis“ (Reformationsbüchlein) című könyvecskéjét, mely által a reformáció ügyét hathatósan mozdította elő hazájában. Midőn Luther ezen könyvecskét olvasá, így kiáltott föl: „Ez az ember valóban egy Apostol, kit az Ur támaszta Magyarországnak!“

Honterus 1533-ban tért vissza a krakói egyetemről a szász földre, magával hozva nemcsak sok könyvet és könyvnyomdát, hanem nagy tudományt és buzgóságot is.

Brassó megválasztván őt papjának mind ezen kincseket lelke egész erélyével értékesítette a tiszta evangelium hirdetésénél. Még az erdélyi vajda Zápolya János és Ferdinand közt való harczok is a reformáció javára szolgáltak. Erdélyben 1526—1699. külön fejedelmek uralkodván, kik többnyire protestánsok voltak, a hit és lelkiösmeret szabadsága, törvények által biztosítva, korán honosodott meg.

1545-ik évben tartott medgyesi zsinaton az Evangelikusok ünnepélyesen elfogadták az ágostai hitvallást.

1556. A kolozsvári országgyűlés a róm. kath. püspök jövedelmeit a fejedelemnek ítélte oda s ezen időtől fogva másfélszáz évig nem volt Erdélyhonnak katolikus püspöke.

1557. Junius 1-sején a tordai országgyűlés azon határozatot hozza, hogy: „Kegyelmesen megegyezünk abban, hogy mindenki azt a vallást kövesse, a melyiket akarja!“

1564. Az enyedi zsinaton a reformatus egyház elszakad az evangélikus egyháztól.

1556-ban a kolozsvári országgyűlés azt határozza, hogy: „Kinek-kinek szabadságában áll azon hitre áttérni, a melyre tetszik és maga számára papot tartani“. Ezen határozatot megerősíti 1564-ben a segesvári országgyűlés is. Ezek következtében az időközben támadt unitárius egyház is törvényes elismerést nyert.

A vallásszabadság és egyenjogúság példáján, melyet a kis Erdély az egész keresztény világnak oly korán adott, a Magyarországgal való unió (1848) sem változtatott semmit sem. Adja a jó Isten, hogy a népek és felekezetek közt való egyetértés a jövőben is meg legyen a Királyhágón innen és túl.

A kolozsvári evangélikus egyház is mindjárt a reformáció hajnalán (1519.) keletkezett s virágzott. Azonban csakhamar sokat szenvedett, sőt majdnem egészen elenyészett a vallási villongások s üldözések miatt, melyeket majd a katolikus, majd a református, majd pedig az unitárius egyház hívei idéztek elő. Az 1695-ik évben azonban újra föléledt és pedig másod- vagy némelyek szerint harmadik ízben. Az egyház feltámadására nézve legtöbb érdemeket szereztek maguknak Szabanius Izsák nagy-szebeni városi pap és Storch János, Gerhard Gábor, Graup György kolozsvári hívek.

Mostani diszes temploma az apostoli buzgalmu Liedemann Sámuel lelkész alatt épült s 1829-ben szenteltetett föl.

Magyarországban azonban csak drága áldozat árán volt megváltható a hit és lelkiösmeret szabadsága. Az 1523. és 1524. országos törvények „a Lutheranusok kiirtását és megégettetését“ parancsolják. (Nikolai, Gregori) Bocskay, Bethlen és Rákóczy fegyverrel küzdve vívták ki a politikai és a vallásszabadságot. Az eperjesi vértörvényszék (1687.) lelkészeink s tanítóink — több mint 300 férfiú — sanyaru sorsa a nápolyi gályákon, határozottan tanuskodnak arról, hogy mily sokat szenvedtek és áldoztak apáink evangéliomi hitükért. *(Részlet)*

Mindezeknek daczára ez időben már majdnem az egész ország protestáns volt; csupán az Evangélikusoknak 900 anyaegyháza volt. Fájdalom azonban, hogy a Reformátusok és Evangélikusok közti boldogtalan

hitviták s ezek következtében az egyháznak két fetekezetre való szakadása, megakasztá a reformácziónak győzedelmes előmenetelét. (Pázmán Péter † 1615.)

39. Jobb idők.

Mint fényes hajnali csillag jelent meg a szenvedés hosszú és sötét éjszakája után III. József császár 1781. október 13-án kiadott türelmi nyílt rendeletével. Mostantól fogva legalább megtürettek a protestánsok. Rövid idő alatt 230 egyház éledt föl s új templomok s iskolák épültek.

II. József türelmi nyílt rendeletét I. Lipót az 1790-iki 26. törvényczikk által törvényes erőre emelte. Ezen törvényczikk alapján mi protestánsok egyes-egyedül egyházi hatóságunktól függünk s jogaink élvezetében nem szabad bennünket megháborítani, bárhonnét s bárkitől is jöjjön a sérelem.

Az 1843—44-iki törvényczikk könnyíti az addig oly igen megnehezített áttérést a róm. kath. egyházból a protestáns egyházba s megengedi a vegyes házasságok megkötését a protestáns lelkész előtt.

Valamennyi keresztyén felekezetnek teljes egyenjoguságát az 1848-iki törvények ígérlik, mely egyenlőség legalább részben valósittatik meg az 1868-ik évi 53-ik törvényczikk által.

V. Választanok.

40. A keresztyén egyház és különféle felekezetei.

Az egyetemes nagy keresztyén egyház az idők folytában többféle, majd nagyobb, majd kisebb pártokra — felekezetekre — szakadt. Ezen felekezetek történeti egymásután szerint a következők:

a római és görög egyház,

az evang. egyház,

a reform. egyház,

az unitárius egyház és

kisebb szekták.

Egyik egyházzól sem áll ugyan, hogy ő az igaz, egyedül üdvözítő egyház, hanem egyik egyház csak azon mérték szerint áll magasabban egy másik fölött, a mely mértékben képes az Isten országát, azaz a valódi benső szívbéli kegyességet ébreszteni és előmozdítani. Ezeknél fogva az evang. protestáns egyház kedves és drága előttünk, benne nagyfontosságú javak adtak népünknek, a melyeket szilárdan meg akarunk tartani, a nélkül, hogy igazságtalanok lennénk más felekezetek és egyházak tagjai iránt.

Ha már most minden vallást megbecsülve a magunkéhoz leginkább akarunk ragaszkodni, kell hogy ismerjük s egymás ellenébe állítsuk az egyes felekezetek tanait és szertartásait.

Ezen egyházak hitelveit mintegy szembeállítva saját egyházunk hitelveivel, ki fog tűnni az, hogy mi választ el a többi fele-

kezetektől és mi egyesít bennünket azokkal. Lássuk tehát ezen választanokat közelebbről.

41. A római kath. és evang. egyház választanai.

A róm. egyház a következő fontos tanokban tér el evangélikus egyházunktól: 1) az egyház és annak fejről; 2) a papi rendről; 3) a szent írásról; 4) a szentek tiszteletéről; 5) a hit és jó cselekedetekről; 6) szentségekről, 7) az úrvacsorájáról; 8) az isteni tiszteletről és 9) a tisztító tüzről való tanokban.

1. Az egyház és annak fejről.

A róm. kathol. egyház azt állítja, hogy ő az egyedül igaz és általános s épen ezért egyedül üdvözítő egyház.

Ennek ellenében azt tanítja a mi egyházunk: hogy a róm. egyház is csak egy része az általános, látható keresztyén egyháznak, mely mindazokat öleli föl magába, kik abba külsőleg a keresztyén egyházba fölvetettek.

Az evang. egyház t. i. a látható és láthatatlan egyház között különbséget tesz, a mennyiben az elsőhöz mindazok tartoznak, kik megkereszteltettek, az utóbbihoz pedig

csak azok, a kik bensőleg, igazán Krisztus követői.

Galat. 5, 6. Mert a Krisztusban semmi sem használ, hanem csak a hit, mely a szeretet által munkás.

Cselek. 10, 34. 35. Az Isten nem személyválogató, hanem minden nemzetségben kedves neki akár kicsoda, a ki őtet féli és igazságot cselekszik.

Ephéz. 4, 5. 6. Egy az Ur, egy a hit, egy a keresztség, egy az Isten és mindeneknek Atyjok.

Lukács, 17, 21. És nem mondják ezt: ime, itt, vagy ime amott vagyon! mert ime az istennek országa ti benne-tek vagyon.

A róm. egyház továbbá azt állítja, hogy a Rómában székelő pápa volna az egyház feje és helytartója Jézus Krisztusnak a földön. A pápa, mint olyan, csalhatatlan (1870. jul. 13. óta) lévén a hit és lelkiösmeret dolgában, parancsai ugy tekintendők, mintha Istentől eredtek volna.

Ennek ellenében a mi egyházunk a szentírás és történelem alapján azt bizonyítja, hogy csak a Krisztus egyedüli feje a keresztyén anyaszentegyháznak; és hogy a pápa is ember lévén nem lehet csalódás és bűn nélkül.

Róm. 3, 23. Mert mindenek vétkeztek és az Isten dicsőségétől elmaradtak.

2. A papi rendről.

A róm. kath. egyház papjait Isten és emberek között való közbenjáróknak állítja;

és pedig oly annyira, hogy a hivek csak papjaik által nyerhetik bűneik bocsánatját. Ezenkívül megtiltja papjainak a házasságra való lépést, állítólag azért, hogy ezáltal is növekedjenek a kegyességben.

Ennek ellenében a mi egyházunk azt tanítja, hogy az egyedüli közbenjáró és főpap miként Pál mondja Timotheushoz irt I. levelében 2, 5. egy a közbenjáró Isten és az emberek között, az ember Jézus Krisztus. Továbbá, hogy az Apostolok és azok utódai csak tanítók, lelkipásztorok, kik vak hitet hiveiktől nem követelnek, sem azok fölött uralkodni nem akarnak. A lelkészeknek nem tiltatik, sőt ajánlatik a házasságra való lépés, miként nyilvánvaló, hogy Péter s több más Apostol is nős vala.

Máté 28, 19. 20. Azért elmenvén tanítsatok minden népeket. — — Zsidókhöz 13, 7. 1 Tim. 2, 7. 2 Tim. 4, 2—5.

1 *Thessz. 5, 21.* Mindeneket megpróbáljatok és a mi jó azt megtartsátok. 1 Ján. 1, 4.

1 *Tim. 3, 2.* Szükség azért a püspöknek egy feleségű férfinak, feddhetetlennek lenni stb.

1 *Kor. 7, 2.* A paráznság eltávoztatásáért minden férfinak tulajdon felesége legyen, és minden asszonynak tulajdon férje legyen.

1 *Kor. 9, 5.* Avagy nincsen-e hatalmunk arra, hogy a mi keresztyén feleségünket széllyel hordozzuk, mint a több Apostolok is, és az Urnak atyafiai és Kéfás?

Máté 19, 4, 5. Máte 8, 14.

3. A szent írásról.

A római egyház azt állítja, hogy a sz. írás az üdvösségre nem elég, szükséges sőt annak fölébe helyezendő az ugynevezett tradíció vagyis szájhagyomány.

Továbbá, hogy az apokryph könyvek is épen oly tekintélyűek, mint az írás kanonikus könyvei. Végre tiltja, hogy a nép az Írást olvassa, csak a papoknak lévén szabad azt magyarázni.

Ennek ellenében egyházunk erősen megvagyon győződve arról, hogy a szájhagyomány természeténél fogva sohasem emelhető az Isten írott igéjével egy rangra s hogy csak a szentírás lehet ev. keresztyén hitünk s életünk zsinórmértéke. Az apokryphus könyvek sosem bírván, bizonytalan származásuknál fogva, a kanonikus könyvek tekintélyével s azért egyforma becsük sincs azokkal. Hogy a római egyház megtiltja a biblia olvasását az világos s nem is csodáljuk; mert mindenki azon meggyőződésre jutna, hogy a róm. egyház messze tért el a keresztyén hit kútforrásától, sőt sokszor azzal homlokegyenest ellenkezik, míg ellenben az olvasó azt látná, hogy egyházunk mennyire törekszik az Evangyéliomot maga eredeti tisztaságában hirdetni és a szentségeket Krisztus urunk rendelése szerint kiszolgáltatni. Az

evang. egyház azért megengedi, sőt szoros kötelességévé teszi hiveinek a biblia olvasását, mely soha ki nem apadó forrása az igazság- és vigasztalásnak.

Ján. 5, 39. Tudakozzátok az irásokat: mert nektek úgy tetszik, hogy azokban örök életetek vagyon, és azok, a melyek én rólam bizonytságot tesznek.

1 Kor. 3, 11. Mert más fundámentomot senki sem vethet azon kívül, a mely egyszer vettetett, mely a Jézus Krisztus. *Tim. 3, 14. 15.*

2 Tim. 3, 16, 17. A teljes Irás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, a fenyítékre, mely igazságban vagyon, hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre tökéletesen felkészítettet. *Csel. 17, 11. Kol. 3, 16.*

4. A szentek tiszteletéről.

A róm. egyház azt tanítja, hogy Isten mellett, az ugynevezett szenteket is kell tisztelni, segítségül hívni, mert ezáltal az emberek bűnbocsánatot és még több más javakat nyerendnek az Istentől. Kiváló tiszteletben részesítettik Mária, Jézusnak anyja; sőt még a szentek ereklyéi (csont, ruha stb. maradványok) is részesülnek különös tiszteletben, mivel az Isten ez utóbbiak által is csodákat mivelt.

Ennek ellenében azt mondja a mi egyházunk, hogy egyedül Istent kell tisztelnünk s imádnunk, mert csak ő mindenható s szeretettel teljes, ki az ő gyermekeiről meg

nem feledkezik soha. Továbbá, hogy az egyedüli közbenjáró Isten és emberek között az Úr Jézus. A szentek és Mária és azok ereklyéinek tiszteletét pedig az Irás egyenesen kárhóztatja. mivel a hitben gyöngéket csak bálványozásra vezet és babonássá teszi. Mária előttünk is Jézus anyja (Ap. csel. 1, 14.) s nem „Isten anyja“, mennyek királynője; mely elnevezések akkor támadtak, midőn még a nép az irásban járatlan volt.

Ján. 16, 23. Bizony, bizony mondom néktek, valamit kérendetek az Atyától az én nevemben, megadja néktek.

Máté 6, 32. Jól tudja a ti mennyei Atyátok, mi nélkül szükölködtök, minekelőtte ti kértek ő tőle.

Csel. 10, 25. 26. Mikor pedig bement volna Péter, elébe menvén Kornélius, és az ő lábainál leesvén, tisztelét ötet. Péter pedig felemelé ötet mondván: kelj föl én magam is ember vagyok. *Csel. 13—15. Ján. jel. 19, 20.*

5. A hit és jó cselekedetéről.

A róm. egyház a hit alatt a keresztyén vallás igaznak tartását érti a szerint és úgy, a mint az egyház magyarázza azt. Továbbá nagy súlyt fektet az ugynevezett jó cselekedetekre, melyek véghezvitele által Istennél bűnbocsánatot és üdvösséget lehet kiérdemelni. A jó cselekedetek alatt pedig a róm. egyház érti: az alamizsna osztogatást, böjtölést, tempomra való adományozást, imádkozást az olvasón, búcsújárást, zárda életet stb.

Ennek ellenében a mi egyházunk hit alatt nemcsak a keresztyén vallásnak igaznak tartását érti, hanem Istenben való bizodalmat és odaadást és parancsainak hű követését. Tanítja továbbá, hogy csak Isten segedelme és a hit által üdvözülhet az ember, nem pedig saját érdeme által. Végül azt tartja csak jó cselekedetnek, a mi tiszta érzületből fakad.

1 Thess. 5, 21. Gal. 5, 6. Róm. 3, 23, 28.

Márk 10, 18. Nincsen jó több, hanem csak egy, t. i. az Isten.

Kol. 2, 16—22.

Róm. 14, 17. Mert az Isten országa nem ételben, nem italban áll, hanem igazságban, békességben és a sz. lélekben való örömben.

6. A szentségrőli tanról.

A róm. egyháznak 7 szentsége vagyon u. m. a keresztség, az úri sz. vacsora, bér-málás, gyónás, papi rend, házasság és az utolsó kenet.

Az evang. egyháznak két szentsége van, az úr világos szavai szerint, ki csak kettőt rendelt. Gyónás vagy előkészület az úri szent vacsorára, papszentelés és házasság szintén ünnepélyes egyházi cselekvények, de nem szentségek.

(Házassági elválás; egyes házasság.)

Máté 28, 19. Lukács 22, 19—20.

7. Az úri szent vacsoráról.

A róm. egyház azt tanítja, hogy a kenyér és bor a papí áldás következtében átváltozik Krisztus valóságos testévé és vérévé, melyet azért épen úgy kell imádni, mint magát a Jézus Krisztust. Továbbá, hogy az úri szent vacsorában, illetőleg a kath. misében Krisztusnak áldozata a keresztfán mindannyiszor ismételtetik vér nélkül, a bűnök bocsánatára élők és holtak javára. Végül azt is tanítja a róm. egyház, hogy a megáldott kenyérben benne lévően már a testben a vér is, a kelyhet nem szükséges nyújtani a népnek.

Ennek ellenében a mi egyházunk azt tanítja, hogy a kenyér és bor át nem változik, hanem jelen van az Úr Jézus Krisztus s lelkiképen közli magát a hívőkkel. Nem is áldozza föl magát ismételten, mivel egyszeri áldozata a keresztfán örök időkre elég. Azért mi nem is imádjuk a kenyeret és bort. Miután végre Krisztus az urvacsora szerzésénél világosan mondja: Igyatok ebből mindnyájan! (Márk 14, 23. Máté 26, 27.) nálunk kivétel nélkül mindenkinek a kehely is nyújtatik.

Olv. Zsidókhöz 10, 10—14. 9, 25—28. Zsidókhöz 7, 26. 27. 1 Ján. 2, 2.

Az úri sz. vacsorát megelőző gyónásban azt kívánja a róm. egyház az ő hiveitől,

hogy a fülgyónásban minden bűneit névszerint számlálja elő a papnak s aztán bizonyos bűnbánati gyakorlatoknak vesse alá magát p. o. hogy meghatározott számú imákat végezzen, böjtöljön stb.

Az evang. egyház mindezeket elvetendőnek tartja s azt kívánja hiveitől, hogy szívbeli töredelmet s javulást bizonyítsanak minden tetteikben. A lelkészszel szemben teljesen elég az egyszerű bűnvallás.

Ézsaiás 55, 7. Hagyja el a gonosz ember az ő utját és az álnok férfiú az ő gondolatait, és térjen az Urhoz, és ő könyörül rajta, mert hajlandó a megbocsátásra.

Zsolt. 19, 13. Kicsoda tudhatja a vétkeket? 1 *Timóthé 4, 8.*

8. Az isteni tiszteletről.

A római egyház istentiszteletében nagy a fény és pompa, szertartásai túl vannak terhelve ceremóniákkal.

Az isteni tisztelet fény- és középpontja lévén a miseáldozat, a szent beszéd háttérbe szorul. Ez utóbbit kivéve, az isteni tisztelet nyelve a latin nyelv.

A mi egyházunk istentisztelete egyszerű, de méltóságteljes, hasonlít az apostoli egyház istentiszteletéhez s mindég a hivek által érthető anyanyelven tartatik meg. Az istentisztelet középpontját az egyházi szent beszéd képezi. Az ünnepek számát nem szaporítja hiába s ezek is többnyire Krisztus urunk

élete kiválóbb eseményeinek emlékére ünne-
peltetnek. Az urvacsora Krisztus világos
rendelése szerint osztatik s az éneklés ki-
egészítő részét teszi az összes istentisz-
teletnek.

Ján. 4, 24. Az Isten lélek; és a kik őt imádják, szük-
ség, hogy lélek- s igazságban imádják. 1 Kor. 14, 16, 17, 19.

9. A tisztító tüzről.

A római egyház azt állítja, hogy vannak
emberek, kik sem szentek, sem egészen gono-
szok, azért a földön véghezvitt bűneikért
a tisztító tűzben kell bizonyos időig tartóz-
kodniok; de ez idő meg is rövidíthető, ha
az életben maradtak misét olvastatnak, búcsut
járnak, imádkoznak lelkük üdveért.

A mi egyházunk ennek ellenében azt
állítja, hogy e tannak legcsekélyebb nyoma
sincsen az írásban, sőt azzal homlokegyenest
ellenkezik. Lukács 23, 42, 43.

Épen azért e tisztító tüzről való tant-
mesének tartja, mely a lelkiismeretet terheli
és zavarja meg hiába s elveti mindazt, a
mi e tannal kapcsolatban áll.

Ján. 5, 24. Bizony, bizony a ki az én beszédemet
hallgatja és hiszen annak a ki engemet elbocsátott, örök
élete vagyon és a kárhozatra nem megyen, hanem által-
ment a halálból az életre.

Jel. 14, 13. Boldogok lesznek ezután a halottak, kik
az Urban hálnak meg.

42. A római és a görög egyház választanai.

A görög keleti vagy orthodox egyház 1054-ben támadt. Ezen egyház a pápát nem ismeri el fejének, hanem zsinatok által igazgattatik. Az isteni tisztelet nyelve az illető nép anyanyelve; templomaiban nem tűri meg a faragott, hanem csak a festett képeket; a keresztelendő gyermeket egészen a vízbe meríti; az úri szent vacsorát két szin alatt szolgáltatja ki; az alsóbb papságnak nem tiltja meg a házasságot; 7 szentsége van; és sokat böjtöltet.

Később, 1439-ben, a görögkeleti vagy orthodox egyháznak egy töredéke ismét visszatért a római egyház kebelébe. Ezen töredék mindenekelőtt elismeri fejéül a pápát s a többi hitczikkben egyezik a római egyházzal. Innét van most görög nem egyesült és görög egyesült vagy gör. kath. egyház.

44. A református és evang. egyház választanai.

A református és evang. egyház, vagy az ágostai és helvét hitvallást követő keresztényének, a hit alapjára nézve egészen egyetértenek s csak a következőkben térnek el egymástól, u. m.:

a) az egyházak eredetére;

- b) az előrendelés és úrvacsorai tanra; és
c) a külső isteni tiszteletre nézve.

a) Az evang. egyház t. i. Luther németországi reformációjának köszöni létét; míg a reform. egyház Zwingli és Kálvin fáradozásának gyümölcse Schweiczhonban.

b) Az evang. egyház azt tanítja, hogy az ember üdvösségének egyedüli föltétele a hit, míg a reform. egyház, Kálvin tana folytán, azt állítja, hogy az Isten némely embereket üdvösségre, másokat ismét kárhozatra rendelt.

Gal. 5, 18. Hogyha a lélektől vezéreltetek, nem vagytok a törvény alatt.

Az úrvacsorai tanra nézve azt állítja az evang. egyház, hogy benne Krisztus teste és vére jelen van ugyan, de láthatlanul, s hogy a kenyérben és borban, vele és alatta — a szentség által mintegy összekötve — nyujtatik és vétetik; a nélkül, hogy ezen földi elemek átlényegülnének. Az evang. egyház megtartotta az ostya használatát. A reform. egyház az úri szent vacsoráról azt tanítja, hogy Krisztus benne szellemileg jelen van a hívőnek s hogy a kenyér és bor csak jelképei, emlékeztető jelei az ő testének és vérének, vagy áldozati halálának. Az ostya helyett közönséges savanyított kenyér használtatik.

c) Az evang. egyház a reform. egyház-tól végre a külső isteni tiszteletben tér el egymástól. Az evang. egyház t. i. azt tanítja, hogy a vallás nem lévén egyedül az észnek, hanem és kiváltképen a szívnek vagy is az érzésnek dolga, szükséges a külső által is vallásos érzelmeket ébresztetni, mit az orgona és zene s egy diszes oltárkép, kereszt, stb. által is vél elérni. Ennek ellenében a reform. egyház sokkal szigoruabban jár el, a mennyiben a rideg egyszerűséghez ragaszkodva semmi olyast nem tűr templomában, a miről nincsen szó az írásban. Ujabb időben azonban majdnem általában bevitték az orgonát is.

45. Az evangélikus s református egyház és az unitárius egyház választanai.

Az unitáriusok nevüket azon tantól vették, mely szerint elvetve a szentháromság tanát, azt hiszik, hogy „az Isten mind állatjában mind személyében csak egy.“ Ezen tant Socinus nevű olasz hittudós hirdette 1546-ban. Olaszhonból azonban kiűzetvén, az Unitáriusok java Lengyelországba menekült, hol csakhamar 300 gyülekezet támadt. De később onnét is száműzettek s végre eljutottak „a testvéri szeretet és vallásos türelem földére“, Erdélybe.

Erdélyben ugyanis 1566. Dávid Ferencz kolozsvári lelkes és ékesen szóló pap hirdette az unitárius hitvallást s kieszközölte János Zsigmondtól, hogy hivei az 1568-ik tordai országgyűlésen szabad vallás gyakorlatot nyerjenek.

Sőt 1848. óta Magyarországon is a törvényesen bevett vallás felekezetek közé számitatik, s azóta az Unitáriusok is egyenjogúak a többi keresztyén felekezetekkel.

Erdélyen kívül még Angolhonban és Észak-Amerikában vannak az Unitáriusok nagyobb számmal. *)

1. *Jegyzet.* Világos, hogy az Unitáriusok is, a szó tágabb értelmében szintén a protestánsokhoz tartoznak, mivel ők is a pápa és minden ellen tiltakoznak, a mi a szent irással és az észszel ellenkezik.

A külső isteni tiszteletre nézve egészen a *reformátusok* kal értenek egyet.

2. *Jegyzet.* Más kisebb keresztyén felekezetek: az ó katólikusok, a Presbyterianusok, a Methodisták, a Herrnhuterek, a Baptisták, a Memnoniták, a Quäkerek, az Irvingianusok stb.

45. Az evang. egyház különféle nevei.

Mi *keresztyének* vagyunk, mert Jézus Krisztus a mi legnagyobb prófétánk s egyedüli mesterünk. Az ő nevére vagyunk kereszttelve, az ő tanában vagyunk oktatva gyer-

*) Lásd Ferencz József: Unit. Káté. Kolozsvár 1885.

mekkorunktól fogva és őt hiven követni életünk legfőbb feladata.

Máté 23, 8. Egy a ti mesteretek, a Krisztus: ti pedig mindnyájan atyafiak vagytok.

Apost. cs. 11, 26. A tanítványok legelőször Antiochiában neveztetének keresztyéneknek.

Evangelikusoknak azért nevezük magunkat, mert a Jézus Krisztus evangéliuma hitünk és életünk zsinórmértéke s nem a katholikus egyháznak tanai. Protestánsoknak, mivel a pápa és minden ellen tiltakozunk, a mi a szentirással s az észszel ellenkezik. Lutheránusoknak is neveznek bennünket, mivel egyházunk Luther által tisztított meg a római tévtanoktól. Ágostai hitvallásuaknak, mert az evangelikusok az Ágosta városában 1530-ban tartott birodalmi gyűlésen, hitvallásukat olvastatták föl.

Jegyzet. 1. A történelem tanúsága szerint az Evangelikusok tiltakoztak ugyan először és mindenekfölött a spirai birodalmi gyűlésen 1529. a pápa ellen, mégis a protestáns nevezet alatt közönségesen mind a három felekezetet értjük, és helyesen!

Jegyzet. 2. A lutheránus nevezetet különben kikéri magának Luther maga, midőn ezeket mondja: „Először azt kérem, hogy nevemről hallgassanak s ne nevezék magukat Lutheránusoknak, hanem keresztyéneknek. Hiszen ezen tan nem az én tanom s nem is vagyok senkiért keresztre feszítve. Hogy is jutnék én nyomorult féreg ahhoz, hogy az egyházat veszett nevem szerint nevezék el? Nem úgy, kedves barátim, hagyjuk a párt neveket s nevezük magunkat keresztyéneknek, Krisztus tana szerint, melyet birunk s vallunk.

Én nem akarok senki mestere lenni.“ A Lutheránus elnevezés végre a hazai törvényhozás szerint is törvénytelen. (Lutherani comburantur 1523. és 1525.)

46. Végszó.

Első tekintetre szomorunak látszik, hogy a protestáns keresztyénség annyi egyházfelekezetre is szakadt. Ez azonban csak látzólagos hiba vagy fogyatkozás, valóságban pedig a legnagyobb előny. Mert a vallási nézetek és szokások különfélesége által a protestánsok szellemi élete üde és éber marad s az igazság megismerésének jobb szolgálatot teszünk, mint a római kényszeregyesség által. Ez utóbbi a szellemi rabság szüleménye, a papok által előidézve.

A különféle prot. egyházak föladata pedig, hogy egymást mindinkább kellő méltánylásban részesítsék, egymást megértsék és szeressék s előnyeiket egymás közt kicseréljék. Csak azon egyház érdemes a szekta névre, mely dőlőfösön a többiek fölé akar emelkedni s a többieket mind elkárhoztatja.

A római egyház mint láttuk mereven ragaszkodik az általa egyszer fölállított tanok és tételekhez, még akkor is, ha azok a tiszta Evangeliummal ellenkeznek s egyáltalában a haladásról a vallás terén mit sem

akar tudni; sőt még meg is átkozza és üldözi azokat, kik a csalhatatlan pápa rendelkezéseinek feltétlenül alá nem vetik magukat.*)

Az evang. egyház ellenben arról van meggyőződve, hogy mint minden az emberi életben úgy a vallási képzetek is tökélyesbülhetők, mint azt a vallástörténelemből világosan látjuk. Azért a szent irásban való szabad kutatását és a tudományos kutatás eredményét nemcsak szükségesnek tartja; hanem azt mondja, hogy az igazság keresése minden gondolkozó embernek elengedhetlen kötelességeihez tartozik, miként azt Pál Apostol is mondja. 1 Thess. 5, 21.

Ezzel a hit dolgában teljes szabadságot nyújt mindenkinek s az ember értékét nem itéli meg annak hitvallása, hanem élete szerint, mint Jézus mondja, *Máté 7, 16.: Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.*

Ezért a Jézus Krisztus evangéliomára épített egyháznak hiva akarok lenni és maradni koporsóm zártáig! Isten engem úgy segéljen!

János jel. 3, 11. Tartsd meg azt mi veled van, hogy senki el ne vegye koronádat.

*) Schramm. Michaelis.

1 Kor. 16, 13. Vigyázzatok, álljatok meg a hitben ;
ugy cselekedjétek mint férfiak ; legyetek erősek.

1 Tim. 3, 14. De te maradj meg azokban a melyeket
tanultál és a melyek te reád bizattattak, tudván azt kitől
tanultad.

János jeli. 2, 10. Légy hű mind halálig, és néked
adom az életnek koronáját.

FÜGGELÉK.

I.

A vallásról és a vallásokról.

1. A vallás lényege.

A vallás az embernek legbensőbb viszonya az Istenhez, tőle való függésünknek erős érzete, mely az ő imadására és szeretetére indit bennünket.

Tob. 4, 6. Zs. 73, 25. 28. Luk. 2, 41—42.

2. A vallás iránti érzék, hit.

A vallás mindenelőtt az érzelem, a szívnek dolga.

5 Móz. 6, 5. Példabesz. 23, 26.

De kell, hogy a vallás az értelemre és akaratra is hasson, hogy az egyiket tisztítsa, a másikat megszilárdítsa. A vallásnak tehát hatnia kell ép úgy az érzelemre, mint az értelemre és akaratra — szóval az egész emberre.

Ján. 13, 17. Máté 7, 16.

A vallás iránti érzéket hitnek nevezzük, mely nemcsak annyit teszen, mint vélekedni, igaznak vallani és az emlékező tehetséggel megtartani valamit, hanem az egész embernek odaadása az Istenhez.

3. A vallásnak tárgya.

A vallástannak tárgya tehát az egy Isten és a szellemnek láthatatlan világa, melynek teremtője az Isten.

Az Istenhez való útra legbiztosabban Jézus Krisztus vezet. Ő szilárdítja meg szívünkben a jó és az igaz-, valamint a szabadság-, a lélek halhatatlanságába való hitet, erőt és győzedelmet.

Ján. 14, 16.

Keresztyén hit tehát szívünk teljes odaadása az Isten és az ő kegyelméhez, mely a Jézus Krisztusban jelent meg nekünk.

4. A vallás általánossága.

Vallás minden időben volt és lesz mindenkor, mert Isten minden ember szívébe oltotta a vallás iránti hajlamot, ösztönt s annak elutasíthatlan szükségletét.

Apost. Csel. 17, 26—28. Pred. 3, 11. Zsoltár 42, 2.

5. A három fővallás.

Három fővallást különböztetünk meg, t. i. *a*) a pogány, *b*) a zsidó és *c*) a keresztyén vallást.

A mohamedán hit vegyülékvallás, a 3 fővallásból mintegy összerakva.

2 Móz. 20, 4. Róm. 1, 23.

a) Hogy vannak magasabb lények, kiket tisztelni kell, azt már a *pogányok* is érezték, de ők teremtményeket vagy azok önkészítette képeit imádták, tisztelték. (Teremtmények istenítése, bálványkép, bálványozás.) A pogányok azt hitték isteneikről, hogy azok náluknál hatalmasabbak ugyan, de nem jobbak az embereknél. Azért a pogányok valláserkölcsei általában igen siralmas és szomorúak, de akadt köztük nem egy fölvilágosult ember is, ki az Isten országához már nagyon kö-

zel állott. Ilyen volt: Solon, Sokrates, Plató, Cornelius és a Kánai asszony.

b) A vallásos ismeretnek magasabb fokán állottak a zsidók. Isten előttük a földnek s mennynek egyedüli szent mindenható és igazságos ura vala. Legnagyobb prófétájuk Mózes volt, ki 1500 évvel élt Krisztus előtt. Miután a zsidók Istene az Úr — kinek az emberek, mint szolgálai, engedelmes-séggel tartoznak, a zsidó vallás a szolgaság vallása, melynek legfőbb követelménye a külső törvényszerűség.

De ezén nép volt az, melynek kebelében már korán mutatkoznak az Isten országa csirái. Az ószövetség szerint Isten maga volt Izrael királya és emez az ő népe. (Theokratia, istenuralom.)

c) Azonban mi a zsidó népnél csak kezdet, sejtelem, jóslat volt, az teljesült a keresztyénségben. A keresztyénség a szeretet és az istenfiúságnak vallása; az egész keresztyén tannak sommája és veleje, az: hogy Isten a könyörülő szeretet, s így tehát ő a mi atyánk, mi pedig az ő gyermekei vagyunk.

1 János 3, 16. 1 János 4, 16. Róm. 8, 15.

Az Istenországa itt már nem csak egy népre van szorítva, sőt inkább felöleli az egész emberiiséget, mint a szellem és szeretet országa. Az evangéliumi ige hirdetésnek középpontja azért az Isten országának hirdetése.

Az Isten országa tehát belső szellemi természetű és nem a fénynek és hatalomnak országa. (Mint p. o. a zsidó szertartás és áldozati istentisztelet.) Az Isten országa ott van, hol az emberek szívből szeretik egymást s Isten akaratja szerint örömet cselekesznek.

Máté 7, 21. Luk. 7, 20. Róm. 10, 12. Máté 23, 8. Ján. 4, 24.

6. A vallás forrása.

A vallás forrása a kijelentés, azaz Istentől ered, a ki kinyilatkoztatja az embernek azt, mi előtte el van rejtve, t. i. Isten akaratát és lényegét.

Isten kijelenté magát :

1. a természetben: Zs. 104. Zs. 19, 1—7.
2. a lelkiösmeretben: Ap. csel. 17, 27—28. Róm. 1, 19. 21.
3. az emberiség történelmében: Példabesz. 14, 34., az 5 pogány világbirod. elbukása, a keresztyénség győzelme, a reformáció.
4. Istentől ihletett tanítók és lelkivezéreken.
5. a legökéletesebben a Jézus Krisztus által. Héberékhez 1, 1—2.

II.

A szentírásról.

7. A keresztyén vallásnak okmánya.

A keresztyén vallás okmánya a biblia, mely Luther által a könyvek könyvének neveztetik s mely könyv hitünk s életünk kútforrása.

A biblia a szent irás, máskép Isten igéjének is neveztetik. Nem azért, mintha minden szót — csodás módon mintegy — Isten mondott volna, hanem mivel a szent irásban, mely ugyan emberi módon eredt s emberi tévedésektől sem ment, Isten lelke leng és ama kegyes férfiak, kik irták, Isten

lelke által indítottak. 2 Péter 1, 21. A kegyes olvasó észre fogja venni ezen lelket, mert ő a világosságnak, a vigasztalásnak, az épülés- és üdvös fenyegetékek lelke.

Péld. a magvetőről Luk. 8, 4—13.

A biblia föloszlik az ó és új szövetségre, vagy a törvényre és evangéliomra.

2) *Az ó szövetség vagy a törvény.*

Az ó testamentom magában foglalja:

1. a történelmi könyveket, u. m. Mózes 5 könyve (Pentateuch), Józsué, Birák könyve, Sámuel két könyve, Királyok két könyve, Krónikák két könyve, Esdrás, Nehemiás s Eszter könyve.

2. a tankönyveket, u. m. Jób, Zsoltárok, Salamon példabeszédei, Salamon prédikátora és az énekek éneke.

3. a zsoltárok könyve a zsidók templomi énekes könyve vala, melyet a nyilvános tisztelet alkalmával használtak.

4. prófétiai vagy jóskönyvek, u. m. Ezsaiás, Jeremiás, Ezékiel s Daniel stb. Négy nagy, 12 kis próféta.

A próféták Istentől ihletett férfiak valának, kik az Izrael népét ballépésektől óva intették, kortársaiknak csupán külsőségekbe helyezett vallásosságát dorgálták s nagy inség idején egy jobb jövő reményével biztatták.

Ezek a cánoni könyvek. (Cánon = zsinórmérték.) Ezekről különböznek az u. n. apokryphus, vagy rejtett könyvei az ó szövetségnek, melyek eredete homályos és bizonytalan. Az apokryph könyvek a canoni könyvekkel nem birnak ugyan egy-

forma tekintélylyel, de mégis — mint Luther mondja: jók és hasznosak az olvasásra.

5. Az apokryph könyvek legnevezetesebbjei: a Makkabiak 2 k., Bölcsesség k., Jézus Sirák, Tóbiás könyve.

3) *Az új szövetség vagy evangyéliom.*

Az új szövetség vagy evangyéliom, azaz a Krisztus és az ő országáról való örömhír. Az apostolok vagy azok tanítványai irták. Az új szövetséghez tartozik: a négy evangyélium és az Apost. cselekedeteiről irt könyv, Pál apostol 13 levele, a Zsidókhoz irt levéllel 8 u. n. katolikus, vagy általános levél és végre János jelenésének könyve, összesen 27 irat.

Az új szövetségben sorrend szerint első helyen állanak az evangyéliumok és az Apost. cselekedeteiről irt könyv; a három első, t. i. Máté, Márk és Lukács evangyélistákat, Synoptikusoknak nevezük, mert egy közös terv szerint beszélnek el Jézus történetét.

3. Máté evangyéliomában sajátos: a napkeleti bölcsék (II. r.) A hegyi beszéd (V—VII. r.) 7 példázat a mennyek országáról (XIII. r.) A pharizaeusokról szóló beszéd (XXIII. r.) A tiz szűz és az Úr visszajöveteléről való beszéd (XXV. r.)

4. Márk Ev. mellőzi Jézus születése és ifjúságának történetét és csak az ő tetteiről ad világos áttekintést.

Lukács sajátosságai: Jézus születése és ifjúságának története (I. II. r.) Az irgalmas Samaritanus (X. r.) és a királyi lakodalomról való példázatok (XIV. r.), továbbá az elveszett garas s elveszett juhról (XV. r.) A dúsgazdag és Lázárról (XVI. r.)

A pharizeus és publikanusról (XVI. r.) való példázatok és a keresztfán való latrokról, valamint az Emmausi tanítványokról.

5. János az Urnak belső történetét adja, több beszédet, mint tettet közöl Nikodemus és a samaritáni nővel való beszélgetés (III. IV. r.), a jó pásztorról (X. r.), a lábmosás (XIII. r.), búcsübeszédek (XIV—XVI. r.), a főpapi ima (XVII. r.), csak hat csodát közöl, közte Lázár föltámasztását; azon kívül még beszél a kétkedő Tamásról és Péter hivatalába való igtatásáról (XX. és XXI. r.)

A kereszteleési szerzési ígéket találjuk: Máté 28 r., 18—20 v., az Úri Szent vacsora szerzési ígeit pedig Máté 26, 26—28. Luk. 22, 19—20. 1 Kor. 11, 23—25., az Úr imáját Máté 6, 9—13 és Luk. 11, 2—4.

6. Az Apost. cselekedeteiről irt könyv szól először a keresztyén egyház megalapíttatásáról és annak első terjesztéséről a zsidók között Péter és János által; a XIII. résztől a XXVIII-ig Pálnak működését beszéli el a pogányok között és Pál Rómába való érkezésével záródik be.

7) Pál 13 levelei között a Róma és Galatabeliekhez irott levelek azt tanítják, hogy az ember nem a külső czeremoniák és törvényszerű cselekedetek, hanem csak a Jézusban való hit által üdvözülni. (Róm. 7, 14—25 és 8, 12—39.) Az első korinthusi levélben kiemelendő annak XI. r. az Úri Szent vacsoráról, a XII. r. a lelki adományokról, a XIII. r. a szeretetről, a XIV. r. a nyelveken való szólásról, XV. r. a föltámadásról. Az Ephéz és Kossébeliekhez irt levelek családi intelmeket tartalmaznak. A Philipbeliekhez irt levél egyik főhelye II. r. 4—11 Jézus lealáztatásáról és fölmagasztal-

tatásáról. A Thess. levelek Krisztus visszatéréséről szólnak. A pásztori levelekben kiemelendő Tim. I. II. r. 14—17 a szent írásról.

8. A többi leveleket Katholikus vagy általános levelek, vagy körleveleknek nevezzük; Péter I. szól a keresztyén reményéről; János IV., 7—21 az Isten szeretetéről az emberek iránt. A zsidók levele az új-szövetségnek és Jézus az igaz főpapnak dicső voltát rajzolja. Jakab levele a szenvedésekben való türelemre és tettekben nyilvánuló keresztyén életre int.

9. János jelenésének könyve képleges szavak és viziókban az Isten országának harczát és győzedelmét festi elénkbe a világnak minden elleneséges hatalmai fölött, I—V. és 21, 22 részekben.

Az ó-szövetség kánoni könyvei eredetileg héber, az apokryph könyvek pedig és az új-szövetségi könyvek hellén, mint az akkori mivelte világ nyelvén, irattak.

A szentírás jelenleg mintegy 200 nyelvre van lefordítva és körülbelöl 40 millió példányban forog közkézben. (Bibliái s hittérítési társulatok.)

III.

Luther Kiskátéjából: A tiz parancsolat.

1. parancs. Én vagyok a te Urad Istened. Ne legyenek én előtted idegen istenid.

Mit kíván e parancsolat? Azt kívánja, hogy mi az Istent mindenek felett féljük, szeressük és benne bizzunk.

2. parancs. Urad Istened nevét hiába ne vegyed, mert nem hagyja az Úr büntetés nélkül, ki az ő nevét hiába veszi.

Mit kíván e parancsolat? Féljük és szeressük az Istent, hogy az ő neve által ne átkozódjunk, ne esküdjünk, ne varázsoljunk, ne hazudjunk, s ne csaljunk; hanem őt minden szükségeinkben segedelmül hívjuk, imádjuk s hálásan dicsérjük.

3. parancs. A szombatnapot megszenteljed.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy az ő szent igéjét és annak hirdetését meg ne vessük; hanem azt szentnek tartjuk, örömmel hallgassuk és tanuljuk.

4. parancs. Tiszteljed atyádat és anyádat, hogy jól legyen dolgod, és hosszú idejű légy a földön.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy a mi szüléinket és urainkat meg ne vessük, se haragra ne indítsuk; hanem tiszteletben tartjuk, szolgálunk és engedelmesek legyünk nekik, szeressük és becsüljük őket.

5. parancs. Ne ölj.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy embertársainknak testében kárt vagy sérelmet ne okozzunk; hanem minden életszükségeiben segedelmére és javára legyünk.

6. parancs. Ne paráználkodjál.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy tisztán és szemérmesen éljünk, mind szavainkban mind tetteinkben kiki az ő hitestársát szeresse és becsülje.

7. parancs. Ne lopj. (Ne orozz.)

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az

Istent, hogy embertársunk pénzét vagy vagyonát el ne vegyük, se hamis áru vagy hamis kereskedés által magunkévá ne tegyük; hanem vagyon s ételmi dolgai körül segedelmére s gyarapodására legyünk s a kártól mentjük őt.

8. parancs. Felebarátod ellen hamis tanúságot ne mondj.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy embertársunkat álnokul meg ne hazudtoljuk, el ne áruljuk, ne kisebbitsük, se rágalommal ne illessük; hanem mentjük ki őt, szóljunk jót felőle, mindeneket jóra magyarázván.

9. parancs. Ne kívánd felebarátod házáat.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy embertársunk háza vagy öröksége után álnoksággal ne ólalkodjunk, se az igazságnak színe alatt el ne sajátítsuk; hanem segedelmére és szolgálatára legyünk, hogy ő megőrizhesse azokat.

10. parancs. Ne kívánjad felebarátod feleségét, se szolgálóját, se marháját, se semmijét, a mi az övé.

Mit kíván e parancs? Féljük és szeressük az Istent, hogy embertársunktól feleségét, cselédjét vagy marháját el ne vonjuk, erőszakoljuk vagy idegenítsük; hanem azokat szorgoljuk, hogy nála maradjanak és kötelességeket teljesítsék.

Mit mond már Isten mind ezen parancsolatok felől egyetemben? „Én vagyok“ ugymond „a te Jehova Istened,“ erős boszuálló, ki megbüntetem az atyák vétkeit a fiakban harmad és negyed iziglen azokban, kik gyűlölnék engemet; de irgalmasságot cselekszem ezer iziglen azokkal, kik szeretnek engemet és az én parancsolataimat megtartják.

Mit tesz ez? Fenyegetőzik Isten, hogy megbünteti mindazokat, kik ezen parancsolatokat áthágják; miért is félnünk kell az ő haragjától, hogy ezen parancsolatok ellen semmit ne tegyünk. Egyszermind kegyelmet és minden jót ígér mindazoknak, kik ezen parancsolatokat megtartják; miért is szeressük őt és bizzunk ő benne s örömet éljünk az ő parancsolatai szerint.

IV.

Jézus élete.

a) A fejlődés főbb mozzanatai.

Szegényes születése (a jászol, a római becsülésnek zaja közt) homályos éjszakán (csak a csillag ragyogott Betlehem fölött). A születés eseményét a pásztorok és az angyalok kara üdvözölte.

A szegények és gyermekekért jött mindenek fölött. Az angyal hirdetése: öröm, mely minden népnek szól. A szent karének: Dicsőség a magasságban, békesség a földön!

Csöndes növekedés és gyarapodás Nazarethben. Lukács 2, 40. 52.

Első fellépése a templomban, az első szó, mely ajkairól hangzik a mennyei atyáról szól. Lukács 2, 41—52.

A Jordán partjain való keresztelés. Keresztelő János, az ő testamentom e nagy alakjához csatlakozik Jézus s épen úgy teszi magáévá a régi próféták jóslatait. Az Isten országa az ő tanának is alapköve. Máté 3.

Jézus és a kísértő. A minden kísértő gondolatokra és belső küzdelmeknek képe messiási

hivatására vonatkozólag. Külső javak, csodatevés, földi királyság. Máté 4.

Tanítványok elhívása. Máté 4, 18—22. Azok nevei. Máté 10, 2—4. Oktatás, melyet az üdvezítő nekik ad. Máté 10.

Beszédei a galilaei tó partján, a nép közt való működése. A hegyi beszéd, példázatok, csodás tettei. (Máté 11, 4—5).

A Jeruzsálemben kezdődő harc. Az ellenségek: az irástudók, Pharizaeusok, Sadducaeusok; a szemrehányások (Máté 9, 10—13. 12, 2—8. 15, 1. 2.); a kísértő kérdések (Máté 22, 15. 23. Lukács 10, 25.); a gyanusítgatások (Máté 12, 24—30.) A templomnak Jézus által való megtisztítása képe azon harcnak, melyet ő folytatott azok ellen, kik az Ur templomát megszenteltelenítették, külső czerimoniák, áldozatok, szombatnap i ünneplés s az étkezés törvényei által. (Máté 15, 3—14. Lukács 11, 39—54. Máté 23 r. 21 r. 12).

Bucsú övéiről; a végvacsora, lábmosás, főpapi ima. (Máté 26, 18—29. Ján. 13, 1—15).

Az utolsó harc Gethsemaneban, elfogatás, elítéltetés, halál a keresztfán. (Máté 26, 27 r. Lukács 22, 39. 23, 46).

A diadal, föltámadás.

b) Jézus tettei, csodái.

Jézus csodái, melyekről az új szövetség értesít, részint isteni erejének s dicső voltának jelei és bizonyágai, melyet testi és lelki betegekre gyakorolt; másrészt üdvhozó működésének jelképei. (Máté 8, 23. Ján. 2. Máté 21, 19. Máté 14, 25. Máté 14, 16—21. 15, 33—38). Jézus maga küzd a zsidóknak csodahite ellen. Minden csodának fe-

lette áll azért az ő személye, Isten és emberek iránt való szeretettel teljes szívével, és az ő egész műve.

c). Jézus szenvedése és halála.

Szenvedéseiben és halálában a legfényesebben ragyogott mennyei hosszú türeése és teljes megnyugvása az Isten akaratában.

Szenvedéseit nemcsak az érzéki fájdalom, hanem és kiváltképen azon lelki fájdalomok tették, melyeket érzett a bűn, gonoszság, gúny, vadság, babona és hitelenség kitörései fölött. Az egész világ, a pogány ép úgy, mint a római, a mi-veltek és miveetlenek egyaránt ellene voltak. Tehát: Pilátus a törvényszolgákkal, a főpap, a főtanács, Herodes háznépével és a köznép, mely azt kiáltá, hogy: „feszítsd meg!”

A legnagyobb szenvedés azon teljes elhagyatottságból állott, még tanítványai is elszéledtek (Máté 26, 36—44.) és ő legyőzte azt azon biztos hitben, hogy az atya vele van. Ján. 16, 32.

Jézus szenvedései nem kezdődtek csak életének végső napjaiban, sőt inkább korán kellett tapasztalnia az emberek hitelenségét és a világ háladatlanságát, a mint ebbéli fájdalmanak kifejezést is adott ama jajkiáltásokban és könnyekben, még Gethsemané és Golgotha előtt. (Máté 11, 21. Lukács 19, 41. 42).

1. A szeretet szavai valának: Lukács 23, 34. János 19, 26. Lukács 23, 43.

2. A szenvedés szavai: Lukács 19, 28. Máté 27, 46.

3. A halálozásnak szavai: Ján. 23, 46. Ján. 19, 30.

A hegyi beszéd.

Olv. Máté 5—8 r.; összehasonlítandó rövidebb formája
Luk. 6, 20—49.

A Jézustannak veleje az Isten országáról való tan, azaz a tulajdonképi krisztusi keresztyén-ség, mely különösen a hegyi beszédben és a mennyországról szóló példázatokban van letéve.

A hegyi beszéd az új országnak alaptörvényeit foglalja magában s ellentétben áll Mózes törvényhozásával. Ott a Sinai hegye a mennydörgő Istennek és itt a boldogságok hegye. Ott a törvény Jehovah szolgái számára, itt Isten gyermekei számára. Ott egy külső fenyegető törvény, itt bensőleg ösztönző. Ott csak törvényszerűség, itt valódi erkölcsiség.

A hegyibeszéd a következő részekre oszlik:

- a) a boldogság magasztalása (5, 3—13);
- b) Jézus tanítványainak nagy hivatása (5, 13—17);
- c) Mózes és Krisztus v. a régi törvényszerűség és az új erkölcsiség (5, 17—48);
- d) a képmutatás s külső látszat ellen fordul (6, 1—23);
- e) az osztatlan szív (6, 24—34);
- f) mások iránti szelidség s magunk iránti szigor (7, 1—14);
- g) a keresztyénség gyümölcse az élő tett.

Az egésznek sommája: a valódi keresztyén erkölcsiségnek gyökere az érületben, a tiszta, mindent felölelő szeretetben rejlik, követeli az egész szívet, szelid és egyszermind komoly, s tökéletességét az élet és tettben leli föl.

Igy különbözik a valódi keresztyén erkölcsi-
ség a külső törvényszerűség s minden látszat és
képmutatástól.

a) A boldogság magasztalása.

(5, 3—13).

Az első felhívás az Isten országához. Boldo-
goknak nem az önelégültek és külsőleg igazak mon-
datnak, hanem inkább a szükölködő áhítozó lelkek:
a szegények, a szomorkodók és az éhe-
zők (3, 4 és 6 r. testi és lelki értelemben). Az-
után azok, kiknek szívében a szeretet lakozik: az
alázatosak, az irgalmasak, a tiszta szí-
vűek és a békességre igyekezők (5, 7, 8, 9 r.)
Végre azok, kik az igazságért szenvednek, kik hi-
ven kitartanak. (10, 11, 12 r.).

b) A tanítványok magas hivatása.

(5, 13—17).

A földnek savai, a világ világosságai.
Azaz: legyetek élesek s igazak, világosak és tiszták.
A só, az ételt fűszerezve, izletessé teszen min-
dent és a rothadástól és enyészettől óvja meg. Vi-
lágosság: képe mindennek a mi magában tiszta s
messze tájakra kiragyogó. „Ugy fényljk a ti vilá-
gosságtok“ nem annyit teszen: tolakodjatok előre,
kérkedjete s törekedjete látszat után, hanem
inkább: mondjátok ki az igazságot, legyetek hivek
és bátrak.

A világosság nem jelzi a mi csekély tehetsé-
geinket, hanem a magasztos, szent igazságot, me-
lyet nem szabad megtagadnunk.

c) Mózes és Krisztus.

(5, 17—48).

Ez tulajdonképi veleje a hegyi beszédnek. A keresztyénség benső erkölcsiség, nem pedig külső törvényszerűség.

Elöl áll amaz ige, a 17 vers: nem eltörteni, hanem betölteni akarom a törvényt. Csak az teljesíti a törvényt, a ki nem külsőképen, hanem belsőképen, nem bötüje, hanem szelleme szerint cselekszik, a ki nem csak véghez viszi a tettet, hanem egyszersmind az igazi érzülettől van áthatva.

Alkalmazás egyes parancsolatokra (5, 21—26, 27—32, 32—37, 38—42).

Aztán következik amaz első parancsolat, a szeretetnek parancsolata (43—48 r.) A keresztyén szeretetnek a keresztyénség előttitől való különbsége. Az előbbi nem önző és szűkkeblű, hanem odaadó és mindeneket felölelő.

Ez a keresztyén erkölcsiségnek sommája: a szeretet a legfőbb parancs, a szeretet a törvény teljesítése. Ján. 13, 34. 35. Róm. 13, 10. Gál. 5, 4. Kol. 3, 14.

d) A képmutatás és külső látszat.

(6, 1—23.)

Alamizsna: föltűnés s hiú kérkedés nélkül.

Ima: titokban, a szívből szellemiekre irányítva. Csöndességgel, bensőséggel és szellem szerinti.

Harcz az álszenteskedés, mogorvaság s a világosság kerülése ellen. (6, 16—23). Lásd elől a miatyánkról szólókat.

e) Az osztatlan sziv.

(6, 24—34).

Hol vagyon a te szived ott van a te Istened. Intés a pénz és szorgoskodás hatalma ellen. A szorgoskodás alatt a hiábavaló gondok, az élvhajhászat és a gazdagság után való vágy, különösen a gazdagok szorgoskodása értendő. De kell hogy a szegények szorgoskodásai se nyomják el vagy tartsák fogva azok lelkét, hanem le kell győzni őket szorgalmas munkálkodás s csendes reménység által. (Máté 13—22. Luk. 14, 16—24. 16, 19—31).

f) Mások iránti szelidség s magunk iránti szigor.

(7, 1—14).

Rendesen az ellenkező szokott megtörténni. Szigoruak vagyunk mások iránt s magunk iránt engedékenyek. Nagyitjuk embertársaink hibáit s saját hibáinkat kisebbitjük.

Honnét jön ez? Ez a szeretet hiányából és az önszeretetből ered. Az igazi mértéket csak az igazi szeretet adja meg.

Mit teszen: itélni? Szeretet nélkül való könnyelmű itélés. Nem általánosságban itélni, erkölcsileg halálra itélni. Nem csak a tettek, hanem az érzület fölött is pálczát törni.

Ezen ítéletet Isten maga tartá fönn magának. Róm. 14, 4.

A keskeny kapu és keskeny út.

Magunktól legtöbbet kell követelnünk, nem kell a nagy árral usznunk, sem a könnyelmű sokaság ítéletére hallgatnunk. A keskeny kapu a szűk lelkiösmeret, a keskeny út a jog és igazság keskeny

vonala. A legjobb s legnemesebb lelkekhez kell tartoznunk. Ezen iparkodás mellett azonban persze nincs kizárva az erényre való büszkeség s fennhéjázás. Igazi komolyság igaz alázattal van összekötve. Luk. 17, 10.

g) A keresztyénség gyümölcse a tett.

Az érett gyümölcs a tett.

A gyümölcs megkülönböztetése a levelek és virágoktól. A levelek szavak, vélemények és tanok. A virágok lágy érzemények, megindulások és könnyek. Ez mind jó és szép, de még nem a legfőbb s utolsó. Pusztá szavak képmutatásra vezetnek; s a pusztá érzemények, ha tett nélkül maradnak, gyümölcs nélkül való virágok.

A tettekben nyilvánuló keresztyénségnek tulajdonítja Jézus mindenütt a legfőbb értéket. Igaz ugyan, hogy meg kell különböztetni az élő tetteket a holt cselekedetektől. A gyümölcsöt azon tettek képezik, melyek a fának nedvéből s erejéből; azaz, az egész személyiségből eredtek.

Igy tehát csak az az igazi erkölcsiség, melynek gyökere az érzület (szeretet) s gyümölcse az emberek összes életéből s cselekvéséből ered. Ján. 3, 21. Máté 25, 31—46. I. Kor. 4, 20.

Jézus példázatai.

Jézus valamennyi példázatainak tárgya az Isten országa. Miként a hegyi beszéd az Isten országa alapvonalait képezik, ép úgy képezik a példázatok az életképeket. Következő csoportra osztathatók fel.

1. Az ország értéke.

Megbecsülhetlen és hasonlithatatlan. A leg-
főbb jó, melyért minden mást oda kell adnunk.
A mezőben elrejtett kincs. (Máté 13, 44).
A drágakő. (Máté 13, 45. 46).

2. Az ország feje.

Az Isten maga, ki majd mint atya, majd mint
házigazda, munkaadó, majd pedig mint király áb-
rázoltatik. Lényegéhez tartozik a könyörülő szeretet.
Könyörülő szeretete nyilatkozik. Luk. 15, 4—10.
Kegyelmében. Máté 20, 1—16.
Hosszu türésében. Luk. 13, 6—9.

3. Tagjai az országnak.

a) *A befoqadás föltételei.*

Az első: Büneink alázatos beismerése. Luk.
18, 9—14.

A második: Töredelmes megtérés. Lukács
15, 11—32.

b) *Megbizonyítás, hogy igazán az Isten országa tagjai vagyunk-é.*

Valódi felebaráti szeretet. Luk. 10, 25—37.

Két kérdés: 1. Ki a felebarátod? 2. miképen
bizonyul be felebaráti szereteted?

Jótekonyság és tartozás elengedése. Lukács
16, 1—9.

A rossz példákön is tanuljuk meg a jót. (Máté
18, 23—35).

4. Az ország akadályai és ellenei.

Földi elfoglaltság. Luk. 14, 16—24.

Közönséges mentség: Nem érek rá. Üzletem s házam erősen vesznek igénybe. A lélek üdve azonban felette áll a hasznosságnak.

Az élvvagy Luk. 16, 19—31.

Nem a gazdagság bűn, s a szegénység sem érdem magában. Bűn az istentelen dözsölés, az élvvagy. Mindent a testnek: étel, öltözet. Az élvvagy eltompítja, üressé, sivárrá teszi a szívet. A túlvilágban nem Lázár szegénysége jutalmaztatik meg, hanem igenis csendes türese, megelégedése. A nagy ellentét az innen és túl között: jólét itt — nyomoruság ott; nyomoruság itt — boldogság ott.

A hanyagság. Máté 25, 1—13.

A töredelmesség. Máté 21, 33—43. 21, 28—31. Luk. 12, 35—38. Máté 18, 23—35.

A keményszivűség. Máté 18, 33—35. Máté 6, 14. 15.

5. Az ország fejlődése.

Az einberi fogékonyság fokai. Máté 13, 3—8.

A fogékonyságtól minden függ. Négy fok: 1. a közönyösek; 2. a felületesek; 3. a szorgoskodással és 4. a fogékonysággal telt szívek.

Az adományok s azok értékesítésének különfélesége. Máté 25, 14—30.

Már az adományok különfélék: az egyik sokat, a másik keveset vesz. Még nagyobb a különféleség az adományok értékesítésében. Mi mindnyájan csak sáfárok s nem tulajdonosok vagyunk. Tőlünk mindenk fölött hűség követeltetik, hogy adományainkat el ne tékozzoljuk vagy el ne ássuk.

Az ország terjedése. Máté 13, 31. 32.

A csekély kezdet, lassu növekedés és a dicsővégezet! A keresztyén egyház történelme fényesen tanuskodik erről.

A fejlődés törvénye mindenütt: kicsiből erednek nagy dolgok, a mélyen elrejtett csirából a hangozó szó a nyilvánvaló tett.

Az átható erő. Máté 13, 33.

A keresztyénség élesztő szer, mely mindent áthat. A nagy lisztömeget az emberiség példázza, minden nemeiben, különféle miveltségi fokok szerint, az élet minden köreiből család, társadalom, egyház, állam.

A lassu növekedés. Márk. 4, 26—30.

Az új ruha és az új bor. Luk. 5, 36—39.

Egy új szellem új formákban.

A konkoly a búza között. Az elválasztás. Máté 13, 24—30.

A végítélet. Máté 13, 47—50.

V.

Képek Dr. Luther Márton életéből. *)

1. Luther gyermek- és ifjúkora.

Luther 1483. évi nov. 10-én — tehát épen 400 évvel ezelőtt — Eisleben városában született és a reákövetkező napon a szent keresztségben Márton nevet nyert. Atyja szegény, de munkás és becsületes bányász volt. Luther már zsenge gyermekkorában megkezdé a tanulást akkori lakóhelyén, Mannsfelden, hová szülei átköltöztek. Tizennégy éves korában Magdeburgba küldötték szülei; egy évvel később pedig Eisenachba. Ezen városok

*) A nagy reformátor 400 éves jubileuma ünnepélyére ajándékol a kedves tanulóifjuságnak szerzé *Grätz Mór*, akkor gölnitzbányai ev. lelkész, szepesmegyei VII. bányavárosi esperes.

iskoláiban jobban képezhette ki Luther az ő gazdag lelki tehetségeit. De szegény bányász gyermeke lévén, csak úgy tarthatta fenn magát, ha — az akkori szokás szerint — a gazdag emberek ajtai előtt énekelt s ez által alamizsnát gyűjtött magának. Így történt, hogy Eisenachban egy Cotta nevű jámbor özvegyasszony ajtaja előtt énekelvén, annyira meghatotta csengő hangja által a kegyes nő szívét, hogy az Luthert házába fogadta s élelméről s lakásáról gondoskodott. Így a törekvő ifju menten minden gondtól, egyedül a tanulásnak szentelhette idejét.

Tizennyolcz éves korában az erfurti főiskolába költözött, hogy atyja kívánatára, ki bányászata után szép vagyont szerzett magának, jogot tanuljon s ügyvédi pályára készüljön.

Itt Luthernek legkedvesebb helye a könyvtár volt, hol legszívesebben tölté szabad óráit és a hol 20 éves korában először került kezébe egy teljes biblia. Ő ugyanis eddig csak a közönséges vasárnapi evangéliumokat és epistolákat ismerte. Nagyon tetszett neki a jámbor Hanna és fiának Sámuelnek története; és legforróbb kívánsága az volt, vajha Isten neki is juttatna egyszer ily szép könyvet. Luther ezen kívánsága, a mint később látni fogjuk, valóban be is teljesedett.

A fáradhatatlan tanulmányozás veszélyes betegségbe döntötte Luthert, annyira, hogy felgyógyulásához alig volt remény. Midőn egy öreg lelkész látogatta meg, kinek vigasztaló szavai nemcsak pillanatra enyhíték fájdalmát, hanem örökké emlékezetében maradtak: „Légy nyugodt,“ így szólt ama lelkész, „ezen betegségedből nem szállsz a sírba; Isten még nagy emberré tesz téged, a ki ismét sok embert fog megvigasztalni; mert a kit Isten szeret, arra

korán rakja keresztjét, mely alatt türelmes emberek sokat tanulnak.“

2. Luther élményei és ifjúkori küzdelmei.

Az 1505. év nagy fordulópontot jelez Luther életében. Rendkívüli eset érte őt. Mannsfeldből Erfurtba való visszatérében ugyanis nagy égháború keletkezett s útitársát és barátját Alexiust, a ki oldala mellett haladt, agyonsújtá a villám. Ezen esemény annyira meghatotta Luther szívét, hogy azonnal elhatározta, miszerint Erfurtban a szent-Ágostonról nevezett kolostorba lép, remélvén, hogy ott Istennel meghasonlott lelkének nyugalmát ismét visszanyerheti. Ugyanis azon téves hitben élt, hogy az ember csak a kolostorban való élet által szerezheti meg az ő örök boldogságát és lelkének nyugalmát. Luther maga így nyilatkozik ezen elhatározásáról: „Midőn borzadály és haláljedtség környeztetett, akkor szorultságomban tettem a fogadást.“ Atyjának nem tetszett ez a lépés, „mivelhogy szülők tudta és akarata nélkül nem szabad semmire vállalkozni;“ de így végzé beszédjét atyai nyájassággal: „Adja Isten, hogy jóra vezessen!“ — Itt is egész odaadással és szigorúsággal teljesíté Luther kolostori kötelességeit. „Ha valaha — így szóla később ő maga — valamely szerzetes szerzetesi élete által szerzett érdemeiért a mennyországba jutott, akkor énnekem is oda kelle jutnom.“

Minthogy Luther jámborsága és tudományossága csakhamar kitűnt, a szerzet előjárója Dr. Staupitz rövid idő alatt megkedvelé őt. Ezen férfiú közbenjárása folytán 1508-ban a Wittenbergben alapított főiskola egyik tanárává neveztetett ki Luther. Ekkor

25 éves volt. Nem sokára ezután Wittenbêrgában egyházi szónok is lett Luther.

Noha eleinte szerénységből vonakodott ezen tiszteséget elfogadni, mégis jóltevője Dr. Staupitz rábeszélése folytán a szószékről való tanítást is megkísérlé. És íme! még mielőtt a reformációra csak gondolt is volna Luther, máris nagy áldást hozott az ő szivélyes és komoly szónoklataival, melyekben az evangéliumi igazság magvait elhinté.

1510-ben a szerzet ügyeiben Romába küldetett. Ekkor szíve még annyira át volt hatva a „szent város“ iránti mély tisztelettől, hogy térdre borult, midőn azt megpillantá és felkiáltott: „Üdvöz légy, oh szent Roma! De midőn bent a városban a pápa fényüzését és pompáját s a papságnak könnyelműségét és lelkiismeretlenségét látta, tapasztalta: akkor nagyon elszomorodott és lelke elveszté elébbi nyugalmát. A római utazásnak nagy fontosságát csak később ismerte meg Luther, midőn így szóla: Ezer forintért sem adnám, hogy Romát láttam. Külömben mindig aggodnom kellene, hogy igazságtalan és erőszakos voltam a pápa iránt, de a mit láttunk, azt elis mondjuk.

Két évre rá, hogy Luther ezen utjából visszatért, a theologia tudori méltóságával tiszteltetett meg, mely alkalommal végre azt a fogadást tevé, hogy egész életén át a szent írást tanulmányozza és hogy az igazi kereszttyénséget nyilvánosan tanítja és ha szükséges, minden erejével megvédi.

S íme, kedves gyermekek, a mit Luther fogadott, azt híven teljesítette is; erről tanúskodik egész élete.

3. Luther küzdelme Tetzellel és Wormsba való utazása.

Eddigi élményei és küzdelmei által Luther eléggé edzett volt a nagyobb tettekre, melyeket véghezvinni vala hivatva. Azon téves tanok és visszaélések között, melyek akkor a keresztyén egyházban uralkodtak, a bűnbocsánat tana volt a legkárhóztatandóbb. Tetzel Jánosnak a bűnbocsátó czédulákkal való gyalázatos üzérkedése, melyet Wittenberga környékén folytatott, mélyen felháborítá Luthert. Tetzel pénzesládájára tudvalevőleg a következő vers volt írva:

Ha pénzed a ládába' peng,
Már lelked a mennyekbe leng.

Minthogy Luther szónoki figyelmeztetései, intelmei és fenyegetései Tetzel üzérkedése ellen nem használtak, azért az 1517. évi október 31-én, azaz: Mindenszentek előestéjén, 95 tételt függesztett ki a wittenbergi vártemplom ajtajára ama téves tanok ellen. Villámgyorsasággal terjedtek el e tételek. 14 nap alatt egész Németországban — és 4 hét múlva már egész Európában ismerték azokat.

Azért választá ugyanis Luther ezen napot, mert Mindenszentek ünnepén mutatták a népnek a vártemplomban őrzött szenteknek tetemeit, mely alkalomkor bűnbocsánat is nyújtatott, a miért ekkor ide özönlött a búcsujáró nép.

Nemsokára a pápa küldötteivel Vio Cajetánnal és Miltitzczel érintkezett Luther, a kik által egyházjavító törekvéseiben még inkább serkentve lön. Azért 1520-ban Luther személyére és tanára Rómában átkot mondottak, a mit mindenütt ki is hirdettek, és némely helyen Luther iratait

nyilvánosan elégették. Az 1520. év december 10-én Luther hasonlóan cselekedett, és a pápa azon levelét, melyben őt az egyházból kiátkozá, a Wittenbergi Elsterkapu előtt elégette.

Az 1520. év tavaszán a Wormsba egybeült birodalmi gyűlésre hivatott meg Luther, a hol tanairól számot kelle adnia. Április elején a császári kíséreléssel és a nép ezreinek áldásával el is utazott Wittenbergából. Barátai azon kérésére, hogy ne menjen be Worms városába, nem hajlott Luther; „oda vagyok idézve, mondá, s helyt akarok állani.“

Spalatin barátjához elébb ezt írta: „És ha annyi ördög volna is Wormsban, mint zsindely a háztetőkön, és ha tűz között kellene Wittenbergből Wormsba mennem, mégis elmennék.“ Hogy számos ellenségei ellen megvédjék, Wormsba való utazása előtt és közben menedék várakat ajánlottak fel neki barátai, de az ő erős vára Isten vala! Azért sokan állítják, hogy Luther az „Erős vára a mi Istenünk“ című protestáns éneket wormsi útján költé. Wormsba érkezvén, parancsot kapott Luther, hogy másnapra a birodalmi gyűlés előtt jelenjék meg és vonja vissza mindazt, a mi irataiban — melyek előtte feküvének az asztalon — foglaltatik. Erre egynapi gondolkozási időt kért. Következő napon megint megjelent a császár és birodalmi gyűlés előtt, és azon ismételt kérdésre, akarja-e visszavonni tanait vagy nem? kimerítően, de szerénységgel és áthatatossággal felelt, beszédét eme nevezetes szavakkal végezvén: „Ha csak nyílt, világos és félremagyarázhatatlan okokkal meg nem győztem s meg nem czáfoltatom, nem

tudom és nem akarom visszavonni azokat. Itt állok, másképp nem tehetek, Isten engem úgy segélyjen. Amen!

Ez volt Luther legszebb harcza és legnagyobb hit- és tűzpróbája, s ő maga is Wormsban töltött idejét élte legszebb napjai közé sorolta.

4. Luther a Wartburgban. Visszajövele és házassága.

„Óh, mily szépen beszélt „Márton atya“ Wormsban a császár és ország előtt; elég bátor volt, talán nagyon is bátor!“ Így szólt Luther fejedelme és jóakarója, bölc s Frigyes választófejedelem, udvari papjához Spalatinhoz, a wormsi birodalmi gyűlés után. Luther bátor, félelmet nem ismerő beszéde általában a legjobb benyomást gyakorolta nemcsak hiveire, de ellenfeleire is; mindazonáltal ne gondoljátok, hogy ezek az által az evangélium hvei lettek volna. Korántsem! Luther a császártól országos átokkal sújtattott, azaz: közmegtámadásnak tárgya lön, miáltal élete minden pillanatban veszélyben forgott.

De Isten őrzőangyalt rendelt melléje emberi formában, s ez nem vala más, mint a fõnt említett választó-fejedelem, bölc s Frigyes. Ez ugyanis egy néhány hű lovagjának azon rendeletet adta, hogy Luthert a wormsi gyűlés után mint valami foglyot vigyék az Eisleben melletti Wartburg várába. Tíz hónapig tartózkodott itt csendes visszavonultságban, mely idő alatt a szentírást mindkét eredeti szövege után t. i. a héber és görög nyelven szorgalmasan tanulmányozta, egyuttal lefordítván az új Testamentomot német nyelvre. Tizenkét évvel ezután kiadta az ó Testamentomot is ugyancsak német nyelven. E nehéz s igen nagy fáradsággal járó, de

magasztos munkában segédkeztek jó barátai is, különösen a nagytudományu s szelid lelkületű Melancthon Fülöp. 1524 ben kivetközött Luther a szerzetesi öltözetből, magára vevén a prédikátori ruhát, mely ruha, az ugynevezett Luther öltöny, mai nap is rendes egyházi viselete lelkészeinknek.

Wartburgi tartózkodása alatt Wittenberg városában vallási zavargások törtek ki, minek következtében Luther már nem vala magányában visszatartható és a választó-fejedelem tudta s akarata nélkül, visszasietett Wittenbergába, a csend és rend helyreállítása céljából.

A zavargást az ugynevezett képostromlók idézték elő, kik nem voltak holmi rosszakaratu emberek, korántsem, sőt inkább Luther társai: barátai. Ezeknek főtörekvése az vala, hogy rögtön megtisztítsák az anyaszentegyházat minden visszaélésektől és tévedésektől s hogy ezt külsőleg is bebizonyítsák: neki rontottak a templomoknak, kihányták onnan a képeket és oltárokat s azokat megégették.

Luther ezen eljárást, mint elhamarkodottat nem helyeselhetette és tiltakozott is ellene a szószéken, 8 napig prédikálván egymásután. Inkább — mondá — tanítsuk s világosítsuk fel a népet arra nézve, miszerint ezeket a sok s felesleges képeket az emberek szivéből kiirtsuk, eltávolítsuk, majd maga fog észére térni s itélni a fölött, hogy mit és mennyit tartsanak a képek alatti jelvényekről a templomban.

Az 1525. évi június 13-án nőül vette Luther Bora Katalint, egy volt apácza s e lépésre azon célból határozta el magát, hogy saját példája által bizonyítsa a házasság szentségéről szóló sokszori beszédeit. Ezen hű, okos és istenfélő hitves-

társával húsz éven át élt a legnagyobb egyetértésben és boldogságban. A jó Isten 6 gyermekkel áldá meg házas életüket; három fiu és egy lány túlélte Luthert. Azáltal, hogy Luther megnősült, mit 1073. óta róm. kath. pap nem tett, méltán nevezhetjük őt az evangéliumi papicsalád megalapítójának.

5. Luther látogatásai az egyházakban és iskolákban. A speyeri s augsburgi (ágostai) országgyűlések.

Bölcs Frigyes felszólította Luthert hogy a fejedelemségben levő gyülekezeteket és iskolákat látogassa meg. Luther e megbízatásnak — több társával együtt — az 1527—1529. években készségesen megfelelt. E körútjában ugyancsak nagy feladat várt reá, mindazonáltal mondhani, hogy Luther már ezen első látogatása által is sokat javított buzgalmával s fáradhatlanságával. 1524-ben már kiadott egy egyházi énekeskönyvet; ezen könyv az első énekeskönyv volt, mely német nyelven megjelent s mely már akkor is sok jeles énekkel dicsekedhetett, mind tartalomra, mind dallamra nézve. — Egyáltalában Luther az evang. énekeskönyv megalapítójának tekinthető, csak ő maga 36 egyházi éneket szerkesztett, melyeket dallamokkal is ellátott.

Ezen hivatalos látogatásoknál arról is meggyőződött Luther, hogy mily nagy volt a néptudatlansága, különösen a keresztyén hit dolgában, sőt sok lekipásztor is járatlan volt azokban. Ezért hazatértekor azonnal hozzáfogott a munkához, segíteni akarván a hiányokon s megírta a kis és nagy katekizmust; amazt a tanuló ifjuság és

nép számára, emezt pedig a tanítók és papok számára. E két könyvecske, melyek a keresztyén hit tanait röviden és egyszerűen magukban foglalják, csakhamar mindenféle nyelvre lefordítottak. (1529-ben.) Ugyan ez évben Speyer városába egy új zsinat hivatott egybe. E gyűlésen a katolikus párt azzal az indítvánnyal lépett fel, hogy mindaddig, míg egy általános egyházi zsinat nem lesz összehívva, maradjon minden a réginél, más szóval: gátoltassék meg a reformáció terjedése. Az e gyűlésen jelen volt evangélikusok e határozatát el nem fogadták, vagyis protestáltak — tiltakoztak — ellene; minthogy vallási dolgokban a többségnek határoznia nem szabad, — tudván azt, hogy oly egyházi zsinattól, melynek feje a római pápa, javítást várni nem lehet. Ezen speyeri országgyűlés óta nevezetünk mi evangélikusok protestánsoknak is; mert mint akkor elődeink, úgy mi még ma napig is protestálunk — tiltakozunk — az oly dolgok ellen, melyek a szentírással, a józan észszel és a lelkiismeretünkkel ellenkeznek.

Minthogy az evangélikusok elég bátrak voltak az uralkodó egyháztól elválni, sok gyanúsításnak voltak kitéve, olyanoknak tartattak, kik a keresztyén vallást megvetik, tehát nem is valódi keresztyének. stb. — Azért Luther és Melanchthon és többi társai oly iratot szerkesztettek, melyben röviden, de világosan kinyilatkoztatták, mit tartanak meg az evangélikusok a vallásból s mit vetnek el. Ezen irat az 1530. évi június hó 25. Augsburgnban tartott birodalmi gyűlésen felolvastatott, miért is az augsburgi vagy ágost. hitvallásnak nevezetik Ezen hitvallás felolvasása még a császárra és hiveire is kedvező hatást gyakorolt s

azon sok gyűlöletes vádak, melyeket a protestánsok ellen emeltek, m'nt köd a nap fényétől szétoszlott az evangéliumi igazságtól.

6. Luther utolsó küzdelme, visszapillantás érdemdús hitjavító életére s működésére.

Luther küzdelemteljes és fáradságos munkában töltött élete a halállal való küzdelemben nyeri befejezését. Az 1546. évi január 17-én 3 fia és barátja Justus Jónás kíséretében utazott Eislebenbe, hol a mannsfeldi grófok közt való vitát kiegyenliteni szándékozott. Utközben 21 napi tartózkodása alatt, 4-szer szónokolt Hallében és Eislebenben. Február 17-ike estéjén sokat beszélt Luther a meghaltak viszontlátásáról és felismeréséről a túlvilágon. Talán érzé, hogy ő is nemsokára jobblétre szenderülend. A vacsora után mellszorongások fogták el, mind a mellett szokása szerint, egy darab időre az ablakhoz állt. Ezután lefeküdt és egy néhány óráig aludt, mire nagy fájdalmak közt felébredt. Ekkor Justus Jónás barátjához fordulva így szólt: „Eislebenben születtem, itt is fogok meghalni.“ Végre háromszor fohászkodék ekképen: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet! Te szabadítál meg engem, hűséges Istenem!“ — Azután behunyá szemeit és nem felelt többé, noha megszólították és rázogatták. — De midőn Justus Jónás tudor hangos szavakkal így szólt hozzá: „Oh, tiszteletreméltó atya, akarsz-e Jézus Krisztusban és tanában, melyet hirdettél, állhatatosan meghalni?“ hangos „igen“-nel felelve, 1546. február 18-án, reggel 3 órakor örökre elszenderült.

Eislebenben kezdé és fejezé be Luther az ő

munkateljes életét. Művei, melyeket ő irt, 20 vaskos kötetet tesznek, azonfölül még terjedelmes levelezése volt; továbbá sok szónoklatot és felolvasást tartott; a reformáció ügyében sokat utazott és a föld minden országából számos látogatót fogadott. Végtelen nagyok tehát az iskola és egyház körül szerzett érdemei, mint a melyeket reformált, s a melynek reformátora marad mindörökké. — Ő ujjal hirdette a vallást, mely szeretetben nyilvánul. Nem külső tettek által üdvözülni az ember, hanem benső gondolkodásmódja által.

„Ügynevezett külső cselekedetek“ akkor sem hiányoztak az egyházban (hisz ő maga is mindazokat megcselekedte a kolostorban, minők a böjtölés, a búcsújárás stb.), de igenis hiányzott a szív őszinte, benső jámborsága. Ezt a hit által való megigazulásnak nevezik.

Továbbá nem eléggé magasztalhatjuk Luthernek azon érdemét, melyet a bibliának németre való fordítása által szerzett; ezáltal az egyház- és tanügyet is nagyban előmozdította.

Meg kell emlékeznünk még azon buzditásokról is, melyekkel Luther hazája fejedelmei és hatóságai elé járult, hogy minél több iskolát alapítsanak. Miként lett Luther az evangélikus egyház énekszerzője, azt már föntebb láttuk. Mint családapa is nemes példát mutatott. Mily nyájasan és barátságosan beszélt ő gyermekeivel, azt kedves tanulók, azon levélből is láthatjátok, melyet kedves Jánoska nevű, négy éves fiacskájának irt, s a mely következőképen szól:

»Kedves fiacskám!

Örömmel hallok, hogy jól tanulsz és szorgalmasan imádkozol. Cselekedjél ezután is így fiacskám. Ha haza térek, szép vásárfiát viszek a számodra.

Tudok én egy gyönyörű mulató-kertet, melybe sok gyermek befér. Ott aranyos ruhákban járnak s a fák alatt jóízű almát, körtét, cseresznyét, dobzót és barackot szednek a gyermekek, ott még énekelnek, ugrádoznak is, s oly vidorak ők. — Van nekik sok csinos aranyos zablyával, ezüstös nyeregszerszámmal földiszitett lovacskájok is.

Megkérdelem hát ama nagyurat, hogy miféle gyermekek azok? S ő ezt felelé: »Jó gyermekek ezek, kik örömet tanulnak, imádkoznak és magukat jámborul viselik.«

Erre megkérém én őt ily szókkal: »Jó ember, nekem is van egy fiacskám, Luther Jánosnak hijják. Nem jöhetne-e az is el ebbe a kertbe, hogy ő is ehessék a gyümölcsökből, lovagolhasson eme paripákon s játszassék ama gyermekekkel?« S a kert ura imígy felele: »Ha örömet imádkozik, jól tanul s azonkívül jámbor is, eljöhet, sőt magával hozhatja testvéreit is. Készen várja őket mindnyájukat a síp, dob, trombita s más efféle hangszer; tánczolhatnak majd itt eleget s nyilazhatnak apró nyilakkal.

Láttam ezután a szép pázsitot a kert közepén, mely a tánczra van elkészítve. Ott lógnak a szép aranyos sipok, dobok, hegedűk és az ezüstös ijjak. A gyermekek azonban még nem tánczoltak; — korán volt az idő, még nem is reggeliztek; de én nem várhattam tovább, így szólék a gazdához: »Drága, jó uram! Sietnem kell, hogy megirhassam fiacskámnak, hogy minél szorgalmasabban imádkozzék, tanuljon s magát jámborul viselje, hogy e kertbe juthasson. Van neki egy nénikéje, tán azt is elhozhatná magával? S a kert gazdája így szóla: »Ám legyen, menj és ird meg ezt neki!«

Ezért hát, kis fiacskám, tanulj és imádkozzáll bizvást s mondd testvéreidnek is, hogy ők is imádkozzanak és tanuljanak, hogy így mindnyájan ama kertbe juthassatok. Ezzel a mindenható Isten kegyelmébe ajánl téged szerető atyád:

Luther.«

De Luther tudott ám szigorú is lenni gyermekeihez. Így egyszer ugyancsak Janos fiacskájának

három napig nem volt szabad, egy kihágása miatt, atyja elé menni s midőn az anyja érte könyörgött, ezt felelé: „Inkább halott mint neveletlen fiam legyen!”

Hogy Luthernek úgy az egyház, valamint az iskolákra vonatkozó működése nemcsak azon körre terjedt ki, hol élt, t. i. Németországra, hanem édes magyar hazánkra is áthatott, ezt nagyon jól tudjátok, kedves gyermekeim. Mind Luthernek, mind Melanchthonnak sok lelkes tanítványa volt Magyarországból, kiket a reformátorok igen kedveltek és a kik, onnan haza térve, itthon is meggyújták az evangéliumi hit fákláját!

Luther maga, szerencsétlen II. Lajos királyunk nejének, Máriának, négy bűnbánó-zsoltárt irt német nyelven, mivelhogy e magasrangu hölgy szintén barátja volt a hitujításnak.

Bizony, ha mi Luther nemes életére, működésére és épületes kimulására egy pillanatot vetünk, nem tehetjük azt a nélkül, hogy eszünkbe ne jusson ama apostoli intés, melyet szent Pál a zsidókhöz írott levele 13. részének 7. versében találunk, s a mely így hangzik: „Megemlékeztek a ti előttetek járókról, kik néktek szólták ez Istennek beszédét: kiknek kövessétek hiteket, meggondolván minémü vége volt az ő életeknek.” Igenis, kedves ifjuság, azon férfiú, ki ott messze tőlünk, Eislebenben 400 évvel ezelőtt szegényes bányászlakban született, tündökölni fog mint az égnek csillagai, míg evangélikus-protestáns egyház létezend! Adjatok mindezekért hálát Istennek, kedves gyermekeim. Valljátok drága evangéliumi hiteteket ne csak szájjal hanem egyuttal szívetekkel és egész életetekkel is.

Adja Isten, hogy úgy legyen!

